

O'ZBEKISTON ADABIYOTI VA SAN'ATI

1956-yil 4-yanvardan chiqa boshlagan

ADABIY-BADIIY, MA'NAViy-MA'RIFIY, IJTIMOiy GAZETA

№ 27 (4582) 2020-yil 24-iyul

Адиблар хиббони — маърифат бўстони

ВАТАНГА МУҲАББАТИ ЖЎШ УРГАН ШОИР

Президентимиз Шавкат Мирзиёев таъаббуси билан Алишер Навоий номидаги Ўзбекистон Миллий боғида барпо этилган Адиблар хиббони янада бой ва янгила ечимда халқимизга тақдим этилди. Бугунги кунда Адиблар хиббони чин маънода адабиёт, маърифат ва маданият масканига айланиб улгурди. Буюк бобомиз Алишер Навоий ҳайкали атрофида йиғирмадан зиёд атоқли шоир ва ёзувчиларнинг ҳайкаллари яхлит меъморий ва бадий композицияда жойлаштирилди. Ибройим Юсупов сиймоси ҳам янги ёдгорлик мажмуалари қаторида қад ростлаган.

Юсупов ҳайкалини ўрнатилган орқали халқимизнинг улғу шоир хотирасига, у орқали қорақалпоқ адабиёти ва халқига алоҳида эҳтироми ҳам намойён этилди.

Қорақалпоқ адабиётининг сўймас юлдузи, Қорақалпоғистон Республикаси махфияси муаллифи, Ўзбекистон Қаҳрамони Ибройим Юсупов асарлари кўплаб халқлар, хорижий давлатлар ижод аҳлининг, айниқса, ёш авлоднинг кўнглидан чуқур жой олган. Сабаби, Ибройим Юсупов чинакам юрт фар-

занди, қорақалпоқ адабиётининг атоқли вакили. Нукусда Ибройим Юсупов ҳайкали ва унинг номидаги ижод мактаби очилгани бежиз эмас.

Ибройим Юсуповнинг адабиётда тутган ўрнига баҳо берган буюк ёзувчи ва шоирлардан Расул Ҳамзатов унинг "қалбларни даволовчи шоир" дейди, Чингиз Айтматов унинг шеърини кишини "хайратга солувчи" шеърят сифатида баҳолайди, Қайсин Қулиев шоирни туркийзабон халқларнинг улкан адиби даражасида кўради.

1929-2008 йилларда яшаб ижод қилган Ибройим Юсупов XX аср иккинчи ярми — XXI аср бошларидаги қорақалпоқ адабиёти тарихида ёрқин саҳифани ташкил қилади. Аллома шоир ўзининг серкирра ижоди, гўзал шеърят, драмалари, давр нафаси уфуриб турган долзарб публицистик асарлари билан адабиётда алоҳида ўринга эга. Унинг ўндан зиёд шеърӣ тўпламлари, дoston ва поэмалари аллақачон қорақалпоқ ва Ўзбек халқининг адабий мулкига айланиб улгурган.

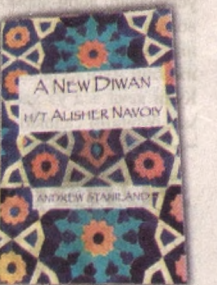
Шоир ижоди давомида юксак адабий мезонларда ўлчанадиган "Бахт лирикаси" (1955), "Қунчиқар йўловчисига" (1959), "Ўйлар" (1960), "Етти наво" (1962), "Дала орзулари" (1966), "Қўнгил кўнгилдан сув ичар" (1971), "Туманис" (1974), "Илҳом", "Ташвишларга бой дунё" (1987), "Тўзди шамоллар" (1988), "Қўнгилдаги кенг дунё" (1989), "Бекилгининг бузма сен..." (1995), "Ҳар кимнинг ўз замони бор" (2004) каби шеърӣ тўпламларини нашр эттирди.

ЛОНДОНДАН

МАКТУБ:

ЎЗБЕКИСТОНГА САЁХАТДАН ИЛҲОМЛАНИБ 50 ДАН Ортиқ ШЕЪР БИТГАН ШОИРНИНГ СОҒИНЧИ

Ўзбек адабиёти, хусусан, Алишер Навоий ижодий меросига Англияда қизиқиш жуда юқори. Британия олимлари ва адиблари Алишер Навоий асарларини тадқиқ этиб, улғу бобоклонимизнинг шеърӣ меросидан илҳомланган ҳолда янги асарлар яратмоқдалар. Англиялик шоир Эндрю Станиленд Алишер Навоий девонларини мутлоқ қилиб, таъсирланиб, инглиз тилида «A New Divan» (Янги девон) номли тўпламини яратди.

Ундан 84 та қисқа шеър, шунингдек, Ўзбекистон ва Буюк ипак йўли шаҳарлари, адабиёти, боғлари ва меъморчилигига бағишловлар ўрин олган. Жорий йил бошида Эндрю Станиленд мамлакатимизга келган эди. Яқинда у ушбу сафар ҳақидаги таассуротларини ўқувчилар билан бўлишти.

— Ўзбекистон ҳақида кетма-кет шеърлар ёзишимга мени нима ундади? — деб ёзди инглиз шоири. — Мен олим ёки тарихчи эмасман ва Ўзбекистон учун янги одамман. Бундан бир неча йил олдин Георгий Гуржневнинг (у бир муддат Бухорода яшаган) «Ажойиб инсонлар билан учрашувлар» асарини ўқиб, Ўзбекистонга бўлган қизиқишим ортди. Ва, албатта, ушбу диёр ҳақидаги фотосуратларни кўриб, унинг гўзаллигидан ҳайратланиб, бу заминни зиёрат қилишни кўнглимга тугиб қўйган эдим.

Шундан сўнг Ўзбекистон ҳақида кўпроқ билиш учун унинг тарихи ҳақидаги китоблар, ўзбек адабиёти намуналарини ўқий бошладим, ушбу мавзуда шеърлар машқ қилдим. Ўзбек романи, айниқса, Алишер Навоий шеърларининг инглиз ва француз тилларидаги таржималари мени сеҳрлаб қўйди.

Жорий йил февраль ойида Ўзбекистонда икки ҳафта бўлдим. У ерда ҳаётимдаги энг қувончли ва бахтли дамларимни ўтказдим. Бу диёр жуда гўзал, одамлари меҳмондўст, табиати жуда илҳомлантирувчи кучга эга. Ўзбекистонга биринчи тапширғим бўлгани учун Самарқанд, Бухоро ва Хивани тезроқ зиёрат қилишга ошиқдим. Ушбу эртакмонанд шаҳарларни кўрганымда эса уларнинг викори мени яна бир қарра лол қолдирди.

Сафар давомида бир неча кун Тошкентда япладим. Лондонга қайтганимдан бир ҳафта ўтгач, афсуски, қоронавирус пандемияси сабаб чегаралар ёпила бошлади. Ушанда Ўзбекистонга вақтида бординимни омад, деб ҳисобладим. Шундан бери ўзбек диёрида кўрганларим, танишган, дўст тутинган инсонлар, шоирлар билан кечган қизиқарли суҳбатлар оғушида яшаб келяпман.

Юртингиздан қайтиб келганимдан сўнг сафар таассуротларим ҳақида 50 дан ортиқ шеър ёздим, соғинч ва қувончимни шу шеърларга сиғдиришга ҳаракат қилдим. Қанийди, барча ўй-фикрларимни, ҳаяжонларимни шеърӣ мисралар орқали ифода эта олсам...

Носиржон ЖЎРАЕВ

ИЖК

Сен истадинг, зарранинг олдида ночор олам,
Тангри, имтиҳонингда хен кимга имтиёз йўқ.
Олифта бўйинбоғин бўшатиб, ўйлар Одам
Ва кўрарки, хикматинг, қудратингга қиёс йўқ.

Кибрда нақ фалакка айлангулар айланди,
Кимлар сени унутди, айнан улар айланди.
Бугун бутун Ер узра "Алхамду"лар айланди,
Сенга шубҳа йўқ, берган дардингга эътироз йўқ.

Уммонинг у четда қизим тенги қизчалар,
Ўғилларим сингари жавдираган кўзчалар
"Дунёни не қилдинг?" деб қўллари бигизчалар!
Бир шоир юрагига бундан зўр инкироз йўқ.

Туғилмоқ-ўлмоқ аро бир мавсум бўлган ҳаёт,
Боламнинг чехрасида табассум бўлган ҳаёт,
Энг сўнгги онимгача бош мавзум бўлган ҳаёт,
Сен дунёни асрагин, менинг ҳолим бироз йўқ.

КОРОНАВИРУСДАН ҚУТИЛИШ ЎЗ ҚЎЛИМИЗДА

Мамлакатимизда кейинги тўрт ой давомида пандемия шароитида яшаш ва ишлаш, иқтисодий ислохотларни давом эттириш бўйича ҳам бирмунча тажриба тўпланди. Давлатимиз иқтисодиётимизни кескин инқирозга учрашидан сақлаб қолиш ва йирик корхоналарни аста-секин ишга тушириш, карантин тартибини босқичма-босқич юмшатиб бориш принциплари қатъий амал қилмоқда.

Бу борада халқимизнинг хоҳиш-истагини, ҳар бир ҳудуддаги эпидемиологик вазиятни ҳисобга олган ҳолда иш олиб борилаётгани муҳим аҳамиятга эга бўлмоқда. Вилоят ва туманлардаги ҳолат чуқур ўрганилиб, улар "қизил", "сарик" ва "яшил" ҳудудларга бўлинди. Касаллик аниқланган "қизил" туманларда тартиб бирмунча қучайтирилиб, ҳавфлилик даражаси паст ва касалликдан холи "сарик" ҳамда "яшил" ҳудудларда одамларнинг ишлаши, хатто ўттиз кишилик тўйлар қилиниши, савдо-сотик ишларини юритиши ва бошқа ҳаётӣ муҳим юмушларга рухсат берилди. Аммо ҳар бир имтиёз ва имконият карантин талаблари асосида чегараланган эди.

Афсуски, бундай имкониятни ҳамма юртдошларимиз ҳам тўғри тушунмади. Ўттиз кишилик тўйларга рухсат берилган бўлса-да, базан меҳмонлар юздан ошиб кетган ҳолатлар ҳам кузатилди. Ижтимоий масофа сақлаш, никоҳ тақиш каби

талаблар қарийб унутилди ёки назоратчилар кўзи олдида ҳўжакўрсинга бажарилди. Бундай лоқайлик ва масъулиятсизлик оқибатида июнь ойи охирига келиб, афсуски, юртимизда эпидемиологик вазият мураккаблаша бошлади. Бир кунда мамлакатимиз бўйича беш юзга яқин ва ундан ҳам зиёд касалланганлар қайд этилди. Энг ёмони, июнь ойига қарийб кузатилмаган ҳолат — касаллик аҳоли орасида ҳам аниқлана бошлади. Қарийб уч ойда касалликдан вафот этганлар сони 10 нафарга етиб-етмаган бўлса, кейинги йиғирма кун ичида бу ракам 100 нафарга яқинлашган, касалланганлар эса 17 мингдан ошиб кетгани ҳам шундан далолат беради. Афсуски, бу рақамлар ҳамон салбий томонга ўсишда давом этмоқда...

Президентимиз, ҳукуратимиз томонидан пандемияни жиловлаш, эпидемиологик вазиятни тўла назоратда ушлаб туриш бўйича барча чора-тадбирлар қўрилмоқда.

МУНОСАБАТ

4

2

2

АБАЙНИНГ ҲИКМАТЛИ СЎЗИ

Атоқли мутафаккир ва ижодкор Абай меросининг аҳамияти, ёзувчи салоҳиятининг сири нимада? Назаримда, у манкуртлик халқлар бошига қандай батолар етказишини, миллий ўзликдан кечиси инсониятни боши берк қўчаларга етказишини аввалдан, донишмандларча, ақл ва қалб кўзи билан кўра олган ижодкордир.

Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси жаҳон ва қардош халқларнинг адабиётини ўрганиш, тарғиб этиш, бу боралдаги ҳамкорликни кучайтириш юзасидан салмоқли ишларни амалга оширмоқда.

Ёзувчилар уюшмаси ташаббуси ҳамда «Ижод» жамоат фонди ҳомиёлигида пойтахтимиздаги «Donishmand ziyosi» нашриётида Наманган давлат университети профессори Қодиржон Носировнинг «Мудрое слово Абая» («Абайнинг доно сўзи») номли китоби чоп этилди. Уюшманинг қардош халқлар адабиётини тарғиб этишга оид «Адабий дўстлик – абадий дўстлик» руҳи остида чоп этилган ушбу китоб ўқувчиларни бефарқ қолдирмайди.

Юртимизда кечаётган шиддатли адабий-маърифий жараёнлар қардош халқлар, жумладан, Абай ижодини ўрганишда ҳам янги босқични бошлаб берди. Давлатимиз раҳбарининг 2018 йил 13 мартдаги «Буюк қозоқ шоири ва мутафаккири Абай Қўнонбоев ижодий меросини кенг ўрганиш ва тарғиб қилиш тўғрисида»-ги қарори натижасида атоқли ижодкор асарларини ўрганишга бўлган эътибор янада кучайди.

Жорий йилда Абай таваллудининг 175 йиллиги кенг нишонланади. Шоир

АДАБИЙ ДЎСТЛИК – АБАДИЙ ДЎСТЛИК

ижоди наинки қозоқ халқининг, балки Марказий Осиё халқлари маърифий ҳаётида ҳам ўзига хос ўрин тутди.

Абай ижодига оид мазкур янги китоб адабиёт муҳлисида катта қизиқиш уйғотишига шубҳа йўқ. Унинг

муаллифи Қодиржон Носиров аввал ҳам Абай фаолиятига доир бир қатор мақола ва ўқув-услубий кўланмаларни эълон қилган эди. Адабиётшуносларнинг фикрича, янги босмадан чиққан китобда муаллиф мавжуд ман-

баларга таянган ҳолда Абайнинг қозоқ адабиёти ва маданияти тарихида тутган ўрни, улуг мутафаккир меросининг ғоявий, эстетик қиймати масалаларига ўз муносабатини ифода этишга ҳаракат қилган.

Айни пайтда мазкур китобда Абайнинг сўз санъатидаги новаторлиги билан бирга унинг жамоат арбоби сифатида қилган инсон ҳақидаги орзу-умидлари ҳам бўй кўрсатади. Китобда Абайнинг нафис шеърлари, ҳикматли наср, дostonчиликка оид ижоди уйғунлашуви, уларнинг бири бошқасини тўлдириб, тақомиллаштирилганига ғоят тасвирчан тарзда очиқ берилган.

Тадқиқотчи Абай ижодиётида ўз халқини маърифатли қўриш, бахту саодатга ҳам айнан маърифат орқали эришилишидек ғоя устуворлигини тeран адабий ниҳол билан кузата олган. Жумладан, Шарқ дostonчилик аналарида фарқли равишда Абайнинг очқўзлик, ёвузлик, меҳр-садоқатга оид қарашлари ўзига хос тарзда талқин этилган. Шунингдек, Абай лирикасида кўтарилган муҳаббат, инсонийлик, бурч, жоҳиллик, молпарастлик, қолоқлик каби тушунчалар поэма ва насихатларда бeтaқорор йўсинда очиқ берилганига муаллиф алоҳида эътибор қаратган.

Китобда, шунингдек, Абайнинг таржимонликка доир қимматли фикр ва қарашлари, бу борадаги айрим қамчиликларга муносабати билан ҳам батафсил танишиш мумкин.

Назoқaт УСМОНОВА,
ЎзА муҳбири

ЎЗБЕКИСТОН ХАЛҚ ШОИРИ ШУКРУЛЛО ЮСУПОВ

Ўзбек адабиёти ва маданияти оғир жудаликка учради. Ўзбекистон халқ шоири, атоқли адиб ва драматург Шукрулло Юсупов шу йил 19 июль кuni 99 ёшида вафот этди.

Шукрулло Юсупов 1921 йил 2 сентябрь кuni Тошкент шаҳрида туғилди. 1944 йили Тошкент давлат педагогика институтини (ҳозирги Тошкент давлат педагогика университети)ни ўзбек тили ва адабиёти ўқитувчиси мутахассислиги бўйича тамомлади.

Меҳнат фаолиятини Тошкент шаҳрида 1-ўрта мактабда ўқитувчиликдан бошлаб, кейинчалик Ўрта Осиё давлат университети (ҳозирги Мирзо Улуғбек номидаги Ўзбекистон Миллий университети) аспиранти, Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси адабий маслаҳатчиси, Ғафур Ғулом номидаги Адабиёт ва санъат нашриёти муҳаррири каби вазифаларда самарали фаолият кўрсатди.

Шукрулло Юсупов улкан ижод ва ҳаёт йўлини босиб ўтган хассос шоир, нoсир ва драматург сифатида ўзининг сермазмун асарлари билан адабиёт ва санъатимиз ривожига муносиб ҳисса қўшди. Қарийб саксон йиллик ижодий фаолияти давомида яратилган «Ҳаёт илҳомлари», «Уйрим борича», «Инсон ва яхшилик», «Зарралар», «Инсон – инсон учун», «Суянич», «Яшагим ёелади», «Сенинг бахтинг», «Баҳор совғаси», «Юлдузлар» каби шеърли тўпламлари, «Чоллар», «Икки қоя», «26-тонготар» дostonлари, «Жавоҳирлар сандиги» насрий китоби адабиётимиз хазинасидан мустаҳкам ўрин эгаллади.

Бу асарларда халқимизга хос бўлган эзгу фазилатлар, маънавий-ахлоқий қадриятлар, она Ватанга муҳаббат ва садоқат туйғулари юксак маҳорат билан тарағнум этилган.

Атоқли шоирнинг қўллаб барқамол, бадийий етук асарлари қоракалпоқ, қозоқ, қирғиз, озарбайжон, рус, турк, араб каби ўнлаб тилларга таржима қилиниб, нашр этилди.

Серкира адиб драматургия жанрида ҳам самарали ижод қилди. Унинг қаламига мансуб «Табасум ўғрилари», «Хатарли йўл», «Ўғрини қароқчи урди», «Хасрат боғи» каби драмалар республикамиз ва хорижий мамлакатларнинг театрларида катта муваффақият билан саҳналаштирилди.

Шукрулло К.Ғоши, Ш.Петерди, Т.Шевченко, Қ.Қулиев ва бошқа бир қатор хорижий шоир ва драматургларнинг асарларини она тилимизга таржима қилиб, турли халқлар ўртасидаги маънавий ришталарни кучайтиришга катта ҳисса қўшди.

Адиб ўтган асрнинг эллитинчи йиллари бошида бир гуруҳ зиёлиларимиз қаторида сиёсий қатағонга учради. Кейинчалик номи ва ижоди тўла оқланиб, адабиётимиз ривожига йўлида фаол ижод қилди. Ёзувчи «Қафасиз кўмилганлар» романида ана шу даврда халқимиз бошига тушган оғир синов ва адолатсизликларни ҳаётий мисоллар асосида ҳаққоний тасвилади.

Шукрулло Юсупов Ўзбекистон мустақиллигини катта қувонч билан қутиб олди. Бу даврда самарали ижод қилиш билан бир қаторда, ижтимоий ҳаётимизда ҳам фаол иштирок этиб, мамлакатимиз мустақиллигининг маънавий-маърифий асосларини мустаҳкамлаш йўлида сидқидилдан хизмат қилди. Истиқлол йилларида нашр этилган «Қасосли дунё» бадийий-публицистик тўплами ва «Тирик руҳлар» деб номланган хотира-романида ростгўйлик ва одамийлик сингари юксак инсоний туйғулар маҳорат билан тасвирланган. Мазкур асарлар адабиётимизда муҳим адабий воқеа сифатида эътибор тортди.

Улкан ҳаётий тажрибага эга ижодкор ўзининг меҳнатқашлиги ва самимийлиги, ёшларга ғамхўрлиги билан мамлакатимиз адабий жамоатчилиги ўртасида катта обрў-эътибор қозонди.

Шукруллонинг ўзбек адабиёти ва маданиятини ривожлантириш борасидаги хизматлари давлатимиз томонидан муносиб тақдирланди. У «Ўзбекистонда хизмат кўрсатган маданият ходими», «Ўзбекистон халқ шоири» фахрий унвонлари, Алишер Навоий номидаги Давлат мукофоти, «Дўстлик», «Эл-юрт хурмати» ва «Меҳнат шухрати» орденлари билан мукофотланган эди.

Атоқли ижодкор, меҳрибон устоз, заҳматқаш ва қамтарин инсон Шукрулло Юсуповнинг ёрқин хотираси қалбларимизда ҳамisha сақланиб қолади.

Ш.Мирзиёев, Т.Норбоева, Н.Исмоилов,
А.Арипов, С.Сайдов, Ё.Аҳмедов

КОРОНАВИРУСДАН ҚУТИЛИШ ЎЗ ҚЎЛИМИЗДА

Давоми, бошланиши 1-саҳифада

Давлатимиз раҳбари ҳар бир йиғилиш, видеоселекторда коронавирус оқибатларини бартараф этиш, касалликка қарши курашда самарадорликни ошириш, ҳар бир беморга алоҳида эътибор қаратиш ҳақида қўнғачлик билан гапириб, масъул ва мутасадди раҳбарларга аниқ топшириқлар бермоқда, халқимизни мана шундай оғир синов кунларида қарантин талабларига сўзсиз амал қилишга, бу курашда онглик, темир интизом ва тиббий-маданиятнинг асосий қуролга айлантиришга чақирмоқда.

Мухтарам Юртбошимиз томонидан кейинги кунларда пандемияга қарши курашни кучайтириш ва самарасини ошириш бўйича муҳим қадамлар қўйилди. Айниқса, коронавирусга қалинган беморларни даволаётган фидойи шифокорларимизнинг иш ҳақини жойида олиш тизими жорий этилгани, шифокорларнинг қўшимча тиббий аппаратлар ва бошқа ускуналар, дори-дармон билан таъминлаш, янги даволаш ўринларини кўпайтириш, таҳлил натижаларини тезлаштириш чоралари белгилангани бу курашда ижобий натижаларни кучайтиришга хизмат қилади. Кун кеча эса ўз ҳаётини ҳаф-хатарга қўйиб, хизмат бурчини садоқат ва матонат билан адо этаётган

бир гуруҳ тиббиёт ходимлари давлатимизнинг юксак унвонлари, орден ва медаллари билан тақдирланди.

Президентимиз 20 июль кuni мамлакатда коронавирuс инфекциясига қарши кураш борасида олиб бoриладиган ишларни чуқур танқидий таҳлил қилиб, Тошкент шаҳри ва Тошкент вилоятида энг ёмон кўрсаткич қайд этиладиган афсус билан таъкидлади. Бир қатор ҳошим ва соҳа масъулларига бу борада йўл қўйилган қамчиликлар учун хайфсан берилиб, улар қаттиқ огоҳлантирилди.

Мазкур ҳудудларда вазиятни ўнлаш учун қўшимча чора-тадбирлар қўриш бўйича муҳим топшириқлар берилди. Хусусан, Тошкент шаҳрида мавжуд 16 та клиникага COVID-19га қалинлашган гумон қилинаётган беморлар учун мўлжалланган қўшимча яна 7 та 850 ўринли «провизор» клиникалар ташкил қилиниши, унинг тиббий ходимларига ҳар бир иш кuni учун ойлик маошининг 6 фоизи миқдориди устама ҳақ тўланиши белгиланди.

Яна бир янгилик – коронавирuсга қалинган беморлар билан ишлаётган ҳар бир махсус шифохонада алоҳида тижорат банкнинг қассалари ташкил қилиниб, шифокорларнинг 14 кунлик иш ҳақи жойида тўланадиган бўлди.

Пойтахтимиздаги тез тиббий ёрдам станциясида операторларнинг меҳнат шароити яхшиланди ва бир смена-

да фаолият олиб бoраётган операторлар сони 40 тадан 100 нафарга етказилди. Станцияга қўшимча электр тармоғи уланди, бригадалар сони 250 тагача кўпайтирилди.

Бундай ўзгаришлар Тошкент вилоятида ҳам жадаллик билан давом эттирилмоқда. Жумладан, вилоятда тез тиббий ёрдам хизмати учун жами 100 та «Дамас» амбуланс машинаси ажратилди, шундан 25 таси жойларга тарқатилди. Касалликка қалинлашган гумон қилинган шахсларни даволаш ва назоратга олиш учун 905 та даволаш ўрни, диагностика тасдиқланганлар учун 210 ўринли стационар шифохоналар хизмат кўрсатади. Бунинг учун қўшимча 350 та заҳира ўрни тайёрлаб қўйилди.

Энг муҳими, беморларни даволаш учун зарур дори-дармон захираларини яратиб мақсадида қўшимча равишда Тошкент шаҳри ва Тошкент вилояти ҳокимликлари тегишлича 20 миллирдан 10 миллиард сўм маблағларни «Дори-дармон» акционерлик компаниясига айлана маблағ сифатида ажратиш белгиланди. Буларнинг барчаси қўринмас ёқ – коронавирuсга қарши курашда ҳал қилувчи босқич бошланаётганини кўрсатади. Ҳеч шубҳасиз, қўриладиган бу чора-тадбирлар тез орада ўз натижасини беради.

Унутмаслигимиз керакки, бутун халқимиз коронавирuс баосидан қутилишга тезроқ етиш кўп жихатдан бизнинг ҳар биримизга боғлиқ. Бунинг учун, Президентимиз айтганларидек, ўзимиз, оиламиз, фарзандларимиз, бутун эл-юртимиз соғлиги ҳақида, аввало, ўзимиз қайғуриб, қарантин қоидаларига қатъий амал қилишимиз шарт. Шунда коронавирuсга қарши курашга муносиб ҳисса қўшган бўламиз.

Махмуд ТОИР,
Ўзбекистон халқ шоири

ЛОНДОНДАН МАКТУБ: ЎЗБЕКИСТОНГА САЁХАТДАН ИЛҲОМЛАНИБ 50 ДАН Ортиқ ШЕЪР БИТГАН ШОИРНИНГ СОҒИНЧИ

Давоми, бошланиши 1-саҳифада

Ўзбекистон мени икки бор илҳомлантира олгани рост. Бу заминда мен ўзимни бегона ҳис қилмадим. Одамларнинг менга қўйи тушуши билан юзлариди табассумни кўрдим. Тошкент метросида эса улар ўз ўринларини менга бўшашиб беришарди. Жуда таъсирли воқеалар, одамлардаги ички маданият ва тарбия даражасини эса сўз билан ифодалаш ўта мушкул.

Албатта, ҳар бир мамлакатнинг ўзига хос урф-одатлари, маданияти бор. Биз барчамиз буюк Еврооисё маданий анъаналарининг бир қисмимиз. Мен ҳаттоки шеърли анъаналаримиз ҳам жуда ўхшаш эканини ҳис қиламан.

Юртингиздаги мадраса ва макбаралар деворларидаги сопол қопинлар, бошқа аjoyиб ҳунармандчилик намуналари бошқа жойларда топилмаслиги ҳақида мулоҳаза юритсам, шеърли мисраларимда нозик ҳислар шакллана бошлайди.

Ушбу аjoyиб бадийий санъат ва нақшошлик анъаналари менга жуда ёқади. Улар эски услублар эмас. Улар ҳар доимидек навқирон, замонавий ва кундалик ҳаётимизнинг бир қисми. Сизу биз фойдаланадиган идишлар, кийган кийимларимиз...

Одатда саёхатта чиққанимда ҳарид қилишни ҳуш кўрмайман. Лекин бу гал одатларимдан воз кечдим. Нақшлар туширилган лавҳачалар,

Бухоро қайчиси, пиёла, қандакорлик намуналари ва ликопчалар сотиб олдим. Айни дамда эса Ўзбекистонга кейинги сафарларим давомида харид қилмоқчи бўлган буюмлар ҳақида ўйлабман: Риштондан чойнак, Марғилондан ипак шарф, икки-учта миниатюра расмлари...

Юкорида Ўзбекистонда илк бор бўлдим, деб ёздим. Сафран шеърларим эса Ўзбекистонга битган тақдир қилган илҳом натижаларидир. Яна саёхат учун имкон туғилганда бундан-да кўпроқ воқеликларни ўзимда туйиб, гувоҳи бўлиш иштиёқидаман. Термиздан Қорақалпоғистонгача, чаўлардан ўтиб тоғларгача кезишни, Самарқанд осмонида нур сочаётган куёш тафтида соатлаб ўтиришни кўнглимга тугдим.

Эндрю СТАНИЛЕНД,
Лондон.

“Дунё” АА

Тахририятдан: Эндрю Станиленд – инглиз лирик шоири. У ўз шеърларини мумтоз жанрда, замонавий руҳий амалиётдан илҳомланиб яратди. Эндрю 1959 йил Шеффилдда туғилган, Дарема университетида тахсил олган.

Э.Станиленд қаламига пёса, шеърли роман ва ҳикоялар тааллуқли. «Ёруғлик вази», «Рухиятнинг гўзаллиги», «Янги шеърлар» тўпламлари нашр этилган. Қисқа метражли фильмларга сценарийлар ёзди, режиссёрлик фаолияти билан ҳам шуғулланади.

САБР ҚИЛГАН ЕТАР МУРОДГА

Бутун дунё аҳли, шу жумладан, ватандошларимиз ҳам айни кунларда коронавирuс инфекцияси туфайли жиддий синов даврини бошдан кечирмоқда. Минг шукрки, давлатимиз ва ҳукуматимиз томонидан бу офат мамлакат бўйлаб ўта хатарли даражага кўтарилиб кетишининг олдини олиш бўйича кенг қўлдан чора-тадбирлар амалга оширилмоқда.

Тарихга назар ташласак, халқимиз кўп оғир кунларни, қийинчиликларни бошидан кечирганлигини ва уларни енгиб ўтганининг гувоҳи бўламиз. Бунинг асосий замини эса, энг аввало, сабр, қаноат, ирода ҳисобланади.

Пайғамбаримиз (с.а.в.)нинг муборак ҳадисларида ҳам бу ҳақда «Қайси бир банда ўзига етаётган озорга сабр қилса, Аллоҳ унинг азизлигини зиёда қилади», деб айтиб ўтганлар.

Дарҳақиқат, қарантин туфайли юзатилган вазиятда белгиланган тартиб-қоидаларга амал қилган ҳолда сабрли бўлган киши ўзини ҳам, атрофдагиларни ҳам ҳавф-хатардан асрайди. Кекса отахонлар ва онахонларимиз кўп тақдорлайдиган, огоҳликка даъват этувчи «Аллоҳ сақлангани сақлайди», деган нақл беҳуда айтилмаган.

Афсуски, айрим қисмалар қадриятларимизга, одоб-ахлоқ меъёрларига ҳам амал қилмай кўча-кўйда никобсиз юриш, зиёфатлар уюштириш, гигиена қоидаларига амал қилмаслик ҳолатлари оз бўлса-да, учраб турибдики, ўзига ва яқинларига зарар келтириши табиий.

Буюк алломалар, мутафаккирлар ҳам сабр ҳақида ҳикматли сатрларни битганлар. Алишер Навоий ҳазратларининг «Маҳбуб ул-қулуб» (Қалблар севгилиси) асарида шундай фикрлар бор: «Сабр – аччиқ, аммо фойда берувчи, у қаттиқ, аммо зиён-заҳматни даф этувчи. Сабр шодликлар калитидир, бандларни енгувчидир. Сабр – табиб, бадхўр дори. Бемор ундан азоб тортиди, аммо сўнггида соғлиққа еришади».

Махшур туркман шоири Махтумқули қаламига мансуб:

Сабрсизлар тез йўлқар балога,
Сабрли кул бора-бора шод бўлар,

– деган сатрлар ҳам кишиларни огоҳлик ва сабр-қаноатга даъват этади.

Чамаси бундан ўттиз-ўттиз беш йиллар олдин қайсидир китобдан ўқиганим, ибратомуз хикоят шу кунларда тез-тез хотирамга келади.

Хикоя қилинишича, бир донишманд зиёрат мақсадида ёнида шогирдлари билан узок сафарга чиқади. Йўл-йўлаккай тўрт томоний яйдок, йўл ерда бир киши ёнида ўғиллари, неваралари билан дароҳт ниҳоллари ўтказётганига дуч келади. Бир зум тўхтаб, саломлашади.

– Отаҳон, бу ерда қатта бир боғ қилмоқчиман, – дейди сўхбат давомида ниҳол ўтказётган бўлғуси боғбон.

– Ниятингиз яхши, лекин ишингиз ғалат, – дейди донишманд ва сўз демаяй йўлида давом этади.

Йўл юриб эртасига худди кечагидай яланглик бир жойда бир гуруҳ кишиларнинг паҳса девор барпо қилишадиганини кўриб тўхтади. Ҳорманлар, деҳ ҳол-аҳвол сўрашади. Гап орасида девор тортаётганларнинг ёши қаттағои донишмандга бу жойда бир катта боғ қилишқани эканини айтади. Шунда донишманд унга қарата:

– Баракалла! Ниятингиз яхши, ишингиз ҳам дуруст, – дея олқийлайди.

Ҳамсафарлар йўлда давом этиб бир манзилда тўхтаганларида шогирдлар қариядан қизиқиб сўрашади:

– Устоз, йўлда иккалалари ҳам бир мақсадни кўзлаб ип қилаётганлардан бирининг амалига эътироз билдирдингиз. Кейингисини дуруст деб мақтадингиз. Сабабини аңгламадик.

Шунда донишманд йўлдаги сўзларни изоҳлайди:

– Биринчисининг ишини ҳушламаним ўтказётган ниҳолларнинг ҳавфсиз ўсиб-унишлари, дароҳт бўлишлари, мева беришларида қафолат кўрмдим, чунки атрофида муҳофазаси йўқ. Саёқ ҳайвонларга ем бўлиши турган гап. Кейингисининг ҳаракатини маъқуллаганим, ишининг охирини ўйлаб, энг аввал бўлажақ боғ ниҳолларининг химояси учун ҳам девор тиклаётгани...

Ривоят мазмунидан бутунги вазият учун ҳам ҳулоса чиқариш мумкин. Дейлик, ҳар оилани, маҳаллани, борингки, жамиятни бир боғ деб тасаввур қилсак, ундаги дароҳтларнинг даҳлсиз ўсиши учун ҳам бутунги кунда жорий этилган ва ижроси қатъий талаб қилинаётган қарантин қоидалари химоя девори вазифасини ўташи, шубҳасиз.

Ҳабарлардан маълум бўлаёттики, касалликка қалинган бир киши эҳтиётсизлик орқали оила аъзолари ва бошқаларга юктирмоқда. Бундан қўринадики, ўзимизни асрасак, шу орқали атрофимиздагиларни ҳам асраган, ўзимизга ва ўзгаларга яхшилик қилган бўламиз. Зеро, шу яхшиликнинг ўзи хайр-саховатнинг бир қўринишидир.

Шу ўринда ҳазрат Навоийнинг «Қўлингдан келса ўзгаларга яхшилик қил, келмаса, ҳеч бўлмаса, ёмонлик қилмагин», шунинг ўзи яхшилик қилгани билан баробардир» деган мазмундаги пурмаво сатрлари ёдга келади.

Бутунги кун синовларининг яна бир талаби сўзимиз билан ишимиз бир бўли-

шининг ўта зарурлигидир. Бир неча кун олдин жамоа ўртасида қарантин қоидаларига қатъий амал қилишни талаб қилиб, панд-насихат билан тарғибот ўтказган мутасадди ходимнинг ўзи эртаси кунга айтганга амал қилмай жамоат жойида бениқоб юргани, беўхшов қилиқлар қилганини қўшнилари билан бири ачинашиб билан гапирар экан, қўшиб қўйди:

– Шунда бошқалардан, ёшлардан қандай гина қилиш мумкин?

Дарҳақиқат, унинг қўнғонича бор. Аслида шу масъулиятли кунларда, энг аввало, биз қатгалар (қатгалар деганда ёши улуглар баробарида мансаб, лавозим эгалари ҳам назарда тутилмоқда) шу жумладан, эъиллар ҳам фақат намуна бўлишимиз шарт ва зарур.

Устоз шоир, таржимон, тарихнавис ва давлат арбоби Муҳаммад Ризо Эрн-ёзбек ўғли таъкидлаганларидек:

Ҳал аро оғах эсанг Оғахий,
Беларз ар сўзи десанг Оғахий
Чунки эрур бошдан оёқ чин сўзинг,
Лек кераклир амал этсанг ўзинг.
Гар амалир бўлмаса не фойда,
Барча сўзинг бўлғуси бейфойда.

Бутун атрофга зийраклик билан назар ташлаб, дунёда бўлаётган воқеа-ҳодисалар ҳақидаги хабарларни эшитиб, ҳаракатимизга ҳолисона баҳо беришимиз, ўзимиз ва ўзгаларни кўринмас бало-дан асрашимиз, боболар айтганидек, бирни кўриб фикр, бирни кўриб шукр қилишимиз даркор.

Шу билан баробар руҳиятимизни ҳам баланд тутишимиз, аҳиллигимиз, сабр-бардошимиз билан самовий синовлардан омон-эсон ўтиб олишимизга ишонимизимиз лозим.

Зеро, аҳиллик, меҳр-оқибат, сабр-қаноат бор жойда яхшиликлар бардавом бўлади, қийинчиликлар енгиб ўтилади.

Отабек ИСМОИЛОВ,
Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси аъзоси

ОЧИК ЖОЙГА ПУШАР ҚУЁШ НУРИ ХАМ

Саъдулла ҲАКИМ

Чорлов

Салом-алиқдан тортиб, юришу туришгача,
Бино барпо этишдан оила қуришгача,
Самимий табассуму қахқаха уришгача
Бари маданиятдир. Бу шеър бир қиёс бўлсин.

Ер бағрида тиллодай кўнғилда маъдан – ният,
Пок ниятни уйғотар аслида маданият.
Эзгу ишга чорловчи эзгу бир ваъда – ният,
Эр йигитнинг ҳар иши мард йигитга хос бўлсин.

Улғубек тафаккурни юлдузга пайванд қилди,
Навой эл дардига ҳар сўзни малҳам билди.
Юракларга маърифат уруғлари экилди,
Ҳар ишимиз улғулар ибратига мос бўлсин.

Ажабки, учраб турар боқибегам, худбин зот,
Қийнамайди жонини, эл ташвиши унга ёт.
Аммо бурни осмонда, савлатидан хурқар от,
Шундай ноинсофлардан эл-улус ҳалос бўлсин.

Қўймижоздан кўрк, қайтиб бош суқар қўганига,
Асл тулпор ётларни йўлатмас юганига,
Эгаридан жой берар Темурман деганига,
Хуррият берган шавкат то абад мерос бўлсин.

Офтоб тоғлар бошидан қурагандек қорини,
Ватан меҳри аристар қўнғиллар ғуборини,
Ҳар юракда уйғотар чин йигитлик орини,
Ҳар ишга чин муҳаббат, ҳар ишга хилос бўлсин!

Муносиб сўз

Мени сизга борсалар чақиб,
Киприк қокмай ва юммайин кўз,
Десаларки, юрибди айтиб,
Шайнингизга номуносиб сўз.

Сиз шошилманг ва мен ҳақимда
Асло ёмон ўйларга толманг.
Қуюк дилдан чиқмаган гапни
Янаштираманг, кўнғилга олманг.

Мен-ку майли, не-не донишлар
Очган дўкон ёпилган эмас.
Шайнингизда тинмас хонишлар,
Муносиб сўз... топишган эмас.

Ватан байроғи

Полвонлар беллашиб баҳс майдонида
Шоҳсупада мағрур қад керган чоғи,
Ватан мадҳи янграб ғолиб шайнига,
Бош узра юксалар шу юрт байроғи.

Эл-юрт тақдирига дохил арбоблар
Бир фикрга келгач айқунман қуриб,
Қўл бериб аҳд этар муҳом ҳар бобда,
Ватан байроғининг ёнида туриб.

Байроғига қараб танир юртини,
Элини танигай сўзига қараб.
Тилию байроғин муқаддас билган
Миллатни тоабд тарк этмас шараф.

Онадан дунёга келиб, оқибат
Ватан тупроғига кетар ҳар башар.
Ватан байроғи она рўмоли
Бош узра хилпираб турса ярашар.

Шундай бир одат бор: отланар экан
Ватанини химоя этмокка агар,
Отаю онасин дуосидан сўнг
Юрт байроғин ўпар аскар йигитлар.

Қалам ҳам эл тинчи химоясида
Аскар қуролдан асло эмас кам.
Шу боис тиз чўкиб, чин хилос ила
Юртим байроғини ўпаман мен ҳам.

Заранг оғочидан унинг дастаси,
Матоси ўзбегим ордан бунёд.
О, юртим байроғи, кўнғилим нашъаси,
Хилпираб порлайвер тургунча дунё!

Душгор аҳли

Боғ бўлса, атиргули сочган ифори яхши,
Тоғ бўлса, оқ қалпоғи – бошида қори яхши.

Гараша томонларда... борсам дилим яйрайди,
Янганнинг ширин чойи, ака дийлори яхши.

Қон-қариндош қўр бўлур, ўчоқдай қизир гурун,
Ўзбегим урф-одати кўп ажиб, бори яхши.

Бу ҳам элим улуми: ака отадай улғу,
Алқови – асл шифо, танбеҳи – дори яхши.

Дўсту ёр ўрни ўзга, ақанинг қадри бўлак,
Ака дўсту дўст ака бўлса мадори яхши.

Ака “укажон” деса, ука деса “акажон”,
Дуо каби хайрли, қайта такрори яхши.

Саъдуллонинг сўзини тинглаю кўр ўзини,
Босиб ака изини шаҳду виқори яхши!

Қўблагоч

Мухташам Тошкентнинг қадим даҳаси –
Бешёғоч донғини билар одамлар.
Аста совир экан ёз алангаси,
Миллий боғ сайрига келар одамлар.

Кезаман “Адиблар хиббони”ни,
Рухимни чулғагай мангу ифтихор.
Юртим, ташна диллар биёбинини
Чаманзор этгучи боғбонларинг бор.

Юксакда Навоий бобом хайкали,
Қад ростлаб турибди қиблага қараб.
Англайман, қосиға келган маҳали,
Бомим товоғига етмас, вояжаб.
Кўп ҳолат асрори назардан ниҳон,
Бу бир мажоз деса тушунгум, рости.
Бошга тож лаъл каби сўз ганжига қон –
Буюк қалам аҳли оёғин ости.

Қуёш теграсида сайёралардай,
Миллат осмонда ҳар бири зийнат –

Бобура Оғахий, Фурқату Бердақ,
Бехбудий, Қодирий... покиза тийнат.

Кўнғилимни яшнатар бу боғ, бу чаман,
Бир хикмат сирдан бўламан оғох:
Адиблар юзланмиш Навоий томон,
Дегандик, “Биз учун сиздир қиблагох!”.

Деворнинг кўзи

Бир бор сир бой берса ким,
Кўнғилидан кетмас доғи.
Боболар демин: “Бордир
Деворнинг ҳам қулоғи”.

Энди эскирди бу гап,
Замоннинг ўз сўзи бор:
“Бугун деворнинг, ажаб,
Ҳам қулоқ, ҳам кўзи бор!”.

Ё буғун ё ҳеч қачон

Куйди юрак, тошди дил:
Ё бугун ё ҳеч қачон.
Умрингги чаманзор қил,
Ё бугун ё ҳеч қачон.

Ҳар ўтар дам ғанимат,
Тонгги шабнам ғанимат,
Дўсту ёр ҳам ғанимат,
Ё бугун ё ҳеч қачон.

Асраб Ватанини кўздек,
Юксалар замон ўзбек,
Не улғу ният туздиқ,
Ё бугун ё ҳеч қачон.

Борлигинг – буюк нажот,
Нақадар гўзал ҳаёт,
Алпдан қолар эзгу от,
Ё бугун ё ҳеч қачон.

Ҳар ишда хикмат ярат,
Бобонг каби ном тарат,
Дунё юзини қарат,
Ё бугун ё ҳеч қачон!

Эй кўзи шўх

Кўнғилинган сўз очар тилинган аввал,
Жилмайиб тургучи кўзинг шўх сенинг.

Қай томон термулсанг, қайрилиб боқар,
Ё мулзам ё чиндан юзинг шўх сенинг.

Кўз дегани эрка бўлурми шунча,
Асли кўз ўйнатган ўзинг шўх сенинг.
Ташна дилга томчи сув каби тансиқ,
Хумори босилмас, нозинг шўх сенинг.

Кўрганлар лаб тишлаб, ўйнатулар бош,
Йўллари тебратган изинг шўх сенинг.

Саъдулла, оғох бўл ишқ балосидан,
Эл ичра демишлар: “Сўзинг шўх сенинг!”.

Оғоғ сўз

Менга таниш қошу қабоқдаги сўз,
Минг бир таманноли қароқдаги сўз.
Отинг надир сенинг, нечун унутдим,
Садо бер, қайдасан қамоқдаги сўз?

Сенга балқирдорлар душманлик қилди,
Заковат аҳлини пушмонлик қилди,
Ўзингги занжирбанд, қишанлик қилди,
Садо бер, қайдасан қамоқдаги сўз?

Шоир забонидан топдилар сени,
Оёқ-қўлларингни чопдилар сени,
Устингга муз тупроқ ёпдилар сени,
Садо бер, қайдасан қамоқдаги сўз?

Навой даҳоси зиёсин сочди,
Қўлпон сени суюб қўқайин очди.
Сен уни тарк этиб, қайларга қочдинг,
Садо бер, қайдасан қамоқдаги сўз?

Сўзини қамайдилар ёлғони борлар,
Қонида фотиҳлик қони борлар,
Тўралар, ғўралар, аҳли қибборлар,
Садо бер, қайдасан қамоқдаги сўз?

Сени сир тутдилар, сирда дедилар,
Гоҳ осмонда, гоҳ ерда дедилар,
Гоҳ аламдан ўртаб, ғўрда дедилар,
Садо бер, қайдасан қамоқдаги сўз?

Сени излаб ўзбек ерга тикди кўз,
Бир чопган жойига кетмон урди юз.
Баҳор ваъда берди, алдаб кетди куз,
Садо бер, қайдасан қамоқдаги сўз?

Ана, кўк токида бир юлдуз ёнди,
Хуш келдинг, асрлик сукут уйғонди.
Дафъатан кўз очмоқ... бу ҳам ёмондир,
Диллардан тойиниб кетма, озода сўз!

Сен қўпдан тилларга бегонадирсан,
Биз сенга, сен бизга ўғонадирсан.
Яккасан, ёлғизсан, ягонадирсан,
Тиллардан тойиниб кетма, озода сўз!

Токи сен озодасан, йўллар озоқдир,
Токи сен озодасан, тиллар озоқдир,
Токи сен озодасан, эллар озоқдир,
Эллардан тойиниб кетма, озода сўз!

Қўббеткай

Минг йиллардан келар бу ор, бу гурур,
Боболаринг ичган қуёшга қасам.
Зулматдан юз ўтир, қўббеткайда тур,
Очик жойга тушар қуёш нури ҳам!

Ориятли сўзлар

Тарихдан ярқираб қўринар изи,
Халким юксалмокда қадам-бақадам.
Ибрат олай деса ҳар ўғил-кизи,
Бордир Абдулласи, Халимаси ҳам!

Исажон СУЛТОН

Шафтоли шоҳидаман,
Онамнинг ёнидаман.
Борай десам, йўл узок,
Отамни соғинаман...

Болалар қўшиғидан

Бу ҳикоя – одамлар, воқеалар, ҳодиса-
лар ҳақида эмас, бу ҳикоянинг қаҳрамони –
кишлук. Ҳа, айнан кишлук.

У нозланади, чаппар уради, бағрида бори-
ни муҳайё қилади, гоҳ тўрсайиб-хўмрайди,
хуллас, бир тирик жонзот ниманки қила олса,
барини у ҳам қилади.

Аваллари унинг ўз феъл-атвори, инжиқ-
ликлари борлигини билмас эканман, энди
ўйласам, бир жон этасидан сира кам эмас –
ясланган боғ урғори, ўйнаб оккан равон
сувлари, бепоеъ далаларию синчли уйлари
билан аллақачон тилга кириб, менга бир ни-
маларни сўзлаб ҳам улгурибди.

Бир маҳаллар унинг бағри қайноқ, қуёш
жазирама, суви қумуш, ўзи ғоят саҳий эди.
Ёзинг иссиқ, дил кечаларида бездорлар,
экин ерлари, тут шоҳлари чанг босган узум-
зорлар узра енгил шом қўнғанида, уйлари
чиқаётган элас-элас шовур мусқасини хо-
тирамга ёзиб олган эканман. Айвонимизда
симга осиглик эски радио бўлар эди, ота иш-
дан келган, сингиллар сўрига қизил йўлди
дастурхонни ёзиб бўлишган, қайдандир пи-
ёздоғ иси, болалар қий-чуви келар, эски бир
оҳанг тараларди.

Барнолар ичра барно, Раъно,
Гулмисан, гулёмисан?
Ҳамма гуллардан аъло, Раъно...

Шу шом маҳали оппоқ гуллаган ўрик оқа-
риб кўзни қувонтирса, исини шабада атроф-
га ёйса, даладан қайтаётган чопиқчиларнинг
кийкиришлари, сизир маърашино пакир да-
ранги ҳам эшитилар, чунки кўпчилик куни-
га икки маҳал сизир соғарди. Ҳавода сут иси
ҳам анқиб кетарди, сизир челақни тепиб ағда-
рарди чоғи.

Томга тираб қўйилган эски шоти, бир
четда ётган арава гўпчаги, қишлоқ четдаги
анчайин ёввойидай туюлган қамишу қовға-
лар орасида беозор жонзотлар қувнаб ўйнаб
юршгандай туюлиши, буларнинг бари ой
нури эланган кечаларда хонадонларга кириб
келиб мўралашса-да, зарари тегмагани қизик.
Одамлар дарахтларга, хайвонларга гапириш-
гани ундан ҳам ажойиб. Сут тўла пакирни те-
либ ағдарган сизирни худди одамдай қойган,
шивалаб эзиб ёткан ёмғирларга, шамолларга,
жазирама-ларга сўзлаган кишилар бўлар эди.
Ёмғирлари ажойиб, тўнка кўчирар шамолла-
ри ҳам ўйнаб-қувнаб эсгандай, хатто қишда
қалин ёққан қорларни ҳам илиқдай бир таас-
сурот қолдирибди.

У маҳаллар кўчалар хозирғидай текис ва
равон эмас, қузу қишда лой-ботқоқ бўлиб
ётарди. Баҳор бўтаналарида дарахт гуллари
оқиб келгани, даҳанага тўпланиб, гирдоблар-
да чир-чир айланганлари – ҳаммаси ёдимга
муҳрлангани ажаб.

Қишлоқнинг яна бир ажойиботи шунда
эдики, қайта ўйнаб кетсак ҳам у ерда бир та-
ниш киши чиқар эди. Даладар адоғида бепоеъ
боғлар бўларди, у меваларнинг таъми хозир
бениҳоя ширин туюлади. Ҳали пишиб улгур-
маган хом меваларнинг сувини окиза-окиза ер
эканмиз, боғ қорувли ё ишчиси келиб қолса,
уни танирдик, ёки у бизни таниб қолиб: “Ҳой
Фалончининг боласи, отангга айтаман” деб
пўписа қиларди. Бир куни ёш болалар ўйнаб
бошқа қишлоққа бориб қолганимизда у ерда-
ги бегоналиклари кўриб ҳайрон бўлганимиз
ҳам эсимда. Бошқа қишлоқда биронта таниш
кишини учратмадик, одамлари ҳам бизни та-
нишмади, қайтаган: “Кўнғилим боласинан?”
Бу ерларда нима қилиб юрибсан?” дея қойиб бе-
ришди, қадрдон қишлоғимизга қайтганимиз-
да ўзимиз билган тупроғи упадай кўчалар,
иссиқда хансираган экинзор даладига етиб
олиб суюнганларимиз ҳам эсимда. Энди бил-

сам, ўзининг қадрини ёш онгимга ўша тарз
рўпара қилган экан.

Одамлар қишлоқ билан уйғунлашиб кет-
ганини ҳам айтмай? Қучуқчасини замбилга
солиб кўтариб кетаётган, қум ўйнаб ўтирган
ёки дарахт шоҳларига чиқиб осмонга қараб
кичкайраётган болачалар, кенг гулдор қўйлак
кийиб олган жувонлар, жамалаксоч қизчалар,
мўйлови энди сабза ура бошлаган, қўлини
қўксига қўйиб салом беришни ўрганиб ол-
ган, тўй-маросимларда беминнат дастёрлик
қиладиган новдадай-новдадай ўсмирлар... бу-
ларнинг бари қишлоққа ярашганли зеб бўлиб,
ўша умумий манзарага ажойиб бир нақш бў-
либ тушибди.

У маҳалларнинг олди кишила-
ри-чи? Кўчаларни тўлалиб-тўлди-
риб, баланд овозда гаплашиб туриш-
масмиди?

Ўзининг қадрини менга росманасига кўр-
сатиб қўйганида, эндигина ақли тўлишаётган
йигитча эдим.

Биласизми, кимнидир соғинсангиз, ҳаё-
лингизда у бошқача бир тарзда намоеъ бўла
большайди. Қиёфаси ўзгариб қолади, қўни-
килган қизилар қуюқлашиб-ёруғлашгандай
тузолади, соғинган кишинингизнинг қулиш-
лари, гапиришлари шу қадар сўйимли ва азиз
бўлиб жонланадими, ақлингиз шошади. Дий-
дорлашганингизда тўйиб-тўйиб термилиб
оласиз, кейин сал вақт ўтиб соғинч ташнали-
ги босилгач, у сиймо хиралашиб, яна одатий
қиёфага айланади.

У ҳам ҳаёлимда ана

шунақа жонлана бошлади.

Гапирадиган бўлиб

жонланганига нима дей?

Йўқ, одамга ўхшаб лисон ила гапирмас
эди. Туриш-турмуши, вазияти, қўриниши-
нинг ўзи онгимга бир нималарни сўзларди.
Қалбимнинг ич-ичидан садо-наларди-да.
Тушунялсизми? Ҳар жиҳатдан тўқин, ҳеч

нимадан камчилиги йўқ бир ҳаёт ичидама-
ну лекин у йўқ эди, унинг йўқлиги мана шу
тўқинлик лаззатини кеткизар, юрак ўша азиз,
қадрдон маконни қўмсайверарди.
Уша илонизи йўллар, ораларида шамол
ўйнаган қамишлар, боғлар, дарахт шоҳларига
тирмашган болақайлар...

Бу орада, еру осмон оралиғида умр йилла-
ри ўтгани сайин, у қургур ўзининг қадрини
яна кўрсатди.

У гоҳ отам, гоҳ онам, гоҳ севгили дилдор,
гоҳ дўст, гоҳ қавму қариндош қиёфаларига
қира бошлади. Ана шунақа товланишлари

ЁҚИМЛИ ЁМФИР ЁФАДИ

ХИКОЯ

билан йил ўтгани сайин мени ўзи-
га чорлайверди.

Эй воҳ, отам жузда меҳнаткаш,
камсукум киши эди. Баҳорларда
бизларни ёнига олиб ер чопар, меҳнат қилар,
хосил етиштирар... баъзан узум ширасига
ёпишиб олган асаларилар юз-қўлимни чакиб
олганича эсимда. Хатто ўша чақишлари ҳам
хозир беозор туюлганига, завқимни келтиргана-
нига нима дейин? Отам тоҳо бизларни ёни-
га ўтиргизовлиб, ҳаётнинг нотекисликларини
мушкулотлари ҳақида насихатлар қилар эди,
қарасам, қишлоқ ҳам ўз тилида ўшандай на-
сихатлар қила бошлабди.

Меҳнатдан чарчаган ота каби бир дам
ҳорган ёнбошлаган, бўйи қўзилиб қучга тў-
либ келаётган ўғилларига бир дам кўнгли
кўтарилиб боққан бўлса не тонг?

Бир борсам, лабиди мен ўйнаган ҳовуз ёқа-
сидаги боғ, шоҳлари қуюқ толлар, зовур усти-
га қурилган, ёғоч устига тахтаю қамиш тўша-
либ, устидан тупроқ бостирилган кўприк ҳам,
у ердаги ёввойи беҳилар ҳам йўқ. Ҳаммаёқ
саранжом-сариншар, чиройли, тартибли, аммо
мен кўрган манзаралар йўқ-да!

Ахир, улар ҳам аллақанча воқеаларга гу-
воҳ эдилар-ку?

У кўприкнинг қачон қурилганини бил-
майман. Аммо нима учун онгимда бундай

манзаралар ҳосил бўлмокда? Оқ яхтак қийиб
олган кишиларнинг зовур устига хода ташлаб
қамиш босишларини, кетмонни гупиллатиб
уриб, кўприк устига чим бостиришларини
кўраётганим ажаб.

Мана, шамол ҳам эса бошлади.

Ростини айтсам, кечалари шамол эсганида
ҳалиям ташқарига чиқиб кетаман. Аммо юр-
тимнинг шамолларини тополмайман. Ёмғир-
лар ёққанида ҳам чиқиб оламан, юзини тут-
сам – тафти бошқа. Ўзимнинг ёмғирларимни
шунақанги соғинаманки! Ҳатто тупроғи
ҳам бошқа туюлади, ўз тупроғим майинроқ,
илиқроқ, тафтироқдай, бунда ўсадиган ўт-
лар заифроқ, рангпарроқ, ўз юртимнинг туп-
роғи ҳаётбахш жонлироқдай, хатто ҳавоси
ҳам майинроқдай туюлади.

“Эй шамол, тақир кўчалардан эса-эса,
ҳас-чўпларни тозалаб уйиб кетмасмидинг,
яна бир бора эсақолсанг-чи”, дегим келади.

“Эй ёмғирлар, яна бир шаррос қўйсан-
гиз-чи, гулларни тўкишингизнию сувларда
пуфакчалар ҳосил қилишингизни шу он яна
бир кўрсайдим!”

Булутлар, уюр-уюр сурилиб келсангиз-чи,
ўша келишларингиз ила ўзга ҳаволарни, бе-
поёна дашту тузнинг ёввойи исларини олиб
келардингиз-ку, ахир?!”

Шунда билсам, мен унинг жамолини из-
лар, қўмсар эканман. Разм солсам, у жудаям
чиройли экан!

Сўлим ва сулув водий аро бир томон
тоғлар, бир томонни дашту дала узра ясланган,
гул-чечак таққан бир нозли сулувдай экан.
Менинг умрим ўтгани сайин унинг ёшариб
бораверганига нима дейин? Ҳозир хатто кал-
тақ олиб мевасини қокқаним дарахтларига
ачинаман, ўшанда озор берганмикинман,
дейман. Тандирларига соғинаман, ичида
кип-қизил гўзапоя чўғи лангиллаган, учбур-
чак сомсалари, жизза солинган нонларни
қизариб-бўрсиллаб пишган патириларига
кўрим келади. Тағига босиб қўйилган гў-
запоя уюми орасидан бўй қўзиб, бир кечада
оппоқ гуллаган бодом кўз олдимда жонла-
нади. Кечалари қўшқа учган турналлар ўзим-
ни шунда қолдириб, ҳаёлимни ўша ёқларга
олиб кетади, турналлар қаторида, тепадан ту-
риб эгилиб-буралиб оккан сувларини, тигиз
яшил боғларини, тупроқ йўлларинию шамол
супуриб кетган кўчаларини кўргандай бўла-
вераман.

ВАТАНГА МУҲАББАТИ ЖЎШ УРГАН ШОИР

Давоми, бошланиши 1-саҳифада

Иброҳим Юсупов айни пайтда новатор шоир сифатида қорақалпоқ адабиётини шарқ шеърятининг энг яхши анъаналари, рус ва жаҳон классикларининг ўлмас, умумбашарий ғоялари билан баҳраманд этиб, уни янги шеърлар билан бойитди. Иброҳим Юсуповнинг шеърятини миллий урф-одатларнинг энг муҳим элементларини жаҳон адабиётининг Пушкин, Лермонтов, Ҳофиз, Навоий, Шекспир шеърини анъаналари билан уйғунлаштирди. Буни шоирнинг ўзи эътироф этиб, шундай ёзади:

Мен дурағай бир бутокда унганман:
Навоий ва Пушкин устоз, илҳомчим.
Қайнаб турган қоним билан уммонман,
Мен Бердақнинг соф қонидан бир томчи.

Шоир шеърятини сифат жиҳатидан ҳам мана шундай дунёвий мазмунни жамлаган шеърят эди. Болалигида қорақалпоқ халқ оғзаки ижоди намуналарини, Шарқ ва мумтоз адабиётимиз намунадалари асарларини ўқиб-ўрганган, талабалик йилларида эса жаҳон адабиёти дурдоналари билан яқиндан танишиб, баҳра олган шоир учун “Ватан” тушунчаси алоҳида қадр-қимматга эга:

Қайда юрсам, соғинтирар,
Она юртим томонлари.
Хайлимда сахар-сахар,
Эсар Жайхун шамоллари.
Атиргул териб чўллардан,
Гулирайхон чаманлардан,
Бизнинг бул гўзал эллардан
Эсар Жайхун шамоллари.

“Саксовул” шеърда ҳам ватан ва халқ тимсоли, уларга муҳаббат акс этган. Саксовул — бу чуқур фалсафий маънога эга рамзий образ. Бунинг воситасида шоир табиат офатларига бардошли чўл халқининг ўз туғилиб ўсган ерига садоқатини, сабр-тоқатга эга характерини юксак бадиий маҳорат билан кўрсатишга муваффақ бўлган.

“Кўбиз” достони эса нафакат кўбиз ҳақида, балки қадимий қорақалпоқ чолгу асбоби, у нафакат буюк шоир ҳақида, балки қорақалпоқ халқи, уларнинг орзулари, ўтмиши, бутуни ва келажаги, мураккаб ғожеали тарихи ҳақидадир.

Шоир суҳбатларидан бирида эътироф этганидек, “дунёда инсон учун Ватан, юрт соғинчидай кучли, ҳар қандай қалбни ларзага соладиган қудратли туйғу бўлмаса керак. Инсон қалбда кечадиган бу соғинч, эхтиром, назаримда, Мажнуннинг Лайлига бўлган муҳаббатидай, соғинчидай, балки ундан-да юксакроқ қудрат касб этади!”.

Шоир ҳаёти, тақдири билан чамбарчас боғлиқ бош Ватан пойтахти ва азим Тошкентдаги ёру биродарлар соғинчи доим кучли:

Нукусдан мен сизни кўмсаб келмасам,
Келиб, Ҳақнинг саломини бермасам,
Дўстлар билан ёруғ тонгни қаршилаб,
Мустақиллик майдонида юрмасам,
Мен Тошкентни соғинаман кўрмасам.

Узоқ ижодий йўлни босиб ўтган Иброҳим Юсупов, айниқса, Мустақиллик даври адабиётига буткул янгича талаб билан ёндашади. “Бу адабиётнинг илдизлари теран, унинг томирлари инсоннинг хур Ватанга, юртга, халқига, атрофидаги одамларга нисбатан меҳр-муҳаббати, эътирофи, ҳаётга бўлган фаол муносабати, қувонч ва ташвишлари, ижтимоий турмушдаги фаоллиги, озодлик ҳақидаги ўй-фикрлар билан ўзроқ уйғунлашиб кетиши, мустаҳкам боғланиши зарур. Ана шу жараёнларда инсон ўзининг сурат ва сийратидидаги қимматли даражасини, гўзал фазилатлари, хур қарашларини намоён этиши керак”. Шоир истиқлол даври адабиётини мана шундай тушунди ва шундай бўлишига ишониб ижод қилди.

Кейинги йилларда ёзилган “Чўл армонлари” достони — Ватанимизнинг янада раванок топиш жараёни акс эттирилган чинакам замонавий асар. Асарда тасвирланган Устюрт кенгликлари билан бутун олис Қорақалпоғистон шаҳарчасида, Мўйноқда амалга оширилаётган улугвор ангиланишлар, халқ бунёдкорлиги мадҳ этилган.

Адибнинг “Хаёт, сенга ошиқман” китобида ёзган мана бу сўзларида шахснинг жамият ва халқ олдидаги бурчи ва масъулияти яққол кўринади: “Тапнинг лўндасини айтсам, шоирликда уч нарсаси содиқ бўлди: шеър орқали халқнинг юрагига йўл изладим, замондошларимнинг юрак садосин, қайғу-қувончин, орзу-армонларин, тилак-истакларин, буюк инсонпарварлик фазилатларин куйлашга интилдим...”.

Иброҳим Юсупов асарларининг ғоят жозибали, бу қадар гўзал ёзилишининг сабабларини ушбу фикрларидан англаб етамиз.

“Чўл армонлари” достонини таниқли шоир Рустам Мусурмон ўзбек тилига қиёмига етказиб ўтиргани боис, уни мириқиб ўқиймиз. Иброҳим Юсупов юрагидан чиққан ёниқ сўзлари Ватанга муҳаббат туйғуларимизни янада жўштириб юборади. Ушбу достоннинг ёшларни маънавий баркамол қилиб вояга етказишдаги, уларни миллий ва умуминсоний қадриятларга садоқат руҳида тарбиялашдаги аҳамияти катта.

Бугунги кунда бутун дунёга тарқалиб, барчани таҳликада ушлаб турган, инсоният тараққиёти йўлига ғов бўлган тождор вирус офати шароитида Иброҳим Юсуповнинг мана бу орзу-армонлари нечоғли қадри ва тансиқ эканини кўрамиз: “Бу дунёда тинчлик барқарор бўлса, оёйишталик, яратувчилик, гўзаллик ҳаётда мангуликка муҳрланса, инсонлар юксак қимматли даражасига эришсалар, адолат қарор топса. Шеърят ана шуларнинг ҳаммавий хизмат қилса... Булар қалбимдаги орзулар, армонлар”.

Институтимиз талаба-ёшлари билан Адиблар хиббонида қатор тадбирлар ташкил этилмоқда. Шунингдек, Иброҳим Юсупов ижод мактабининг энг иқтидорли ўқувчилари учун Иброҳим Юсупов номидаги стипендия жорий қилиш, институтда адиб номидаги ижод хонасини, унинг ижодида мансуб бекисе асарлар бурчани ташкил этиш, ҳар йили шоирнинг шеърини тўпламларини нашр қилиш орқали талаба-ёшлар орасида кенг тарғиб этиш, иншоолар танлови ва илмий-адабий анжуман, хиббонларда очик дарсларни ўтказиш каби ишлар амалга оширилмоқда.

Адиб қолдирган маънавий меърос бугунги кунда ёшларни тарбиялаш, уларда ватанпарварлик фазилатларини шакллантиришда бунёдкор ғоя бўлиб хизмат қилади.

Ботир УСМОНОВ,
Тошкент кимё-технология
институтини ректорини

Абдували ҚУТБИДДИН

ТИРИК САТРЛАР

УШМУНДОҚ

Осима,
Не қилди қўнглим ушмундоқ,
Бир чети осмону бир чети тупроқ.
Бир тунда подшоҳан икки қишварга,
Бир кунда зордирман бир кўр назарга.

Липиллаб, липиллаб бўзарди руҳим,
Хоҳла порлатиб қўй, хоҳла парчала,
Эсиз, ҳар томонга урди шуқуҳим,
Эсиз, ўтолмадим шум даричадан.

Осима,
Розиман, мендан асар йўқ,
Иста, мен ҳақимда бошқа хабар йўқ.
Аммо дилим эрка дилингни истар,
Мендек хушхабар йўқ,
Мендек хатар йўқ.

Осима,
Аларга қўп ҳам иноима,

Улар қўш қўмганлар хиббонларга.
Қумлари зарланган
Бўлса ҳам бордир,
Лек ҳаром ўрмалар товоиларида...

Осима,
Сен ҳақсан,
Мен тугаб ботдим,
Бу кисса сўнгиди, шудир қасида.
Гўзал борлиғимни майдалаб сотдим,
Йўғимни қайтардим
Ўз эгасига...

Ичқидим. Соғиндим сени, шекилли,
Тонгим ранги сариқ, хаста кундузим.
Ихраб қўёш чикар, ўқиб ой шўрлик,
Осима —
Сен кимнинг қизи!

Кўрпага буркансам, кўрпа илвирар,
Ёстиққа ёпишсам, илвирар ёстиқ.
Ўй менга ситмайди, уй менга ситмас,
Босирик — босирик...

Зириллар борлиғим юрсам, йўл қўн-
мас,
Қояга тирмашсам, пучмаяр қоя.
Қарғасам, қарғишим дуога ўхшар,
воооо...

Ичқидим. Соғиндим сени, шекилли,
Хўрлигим келтирар галати гина.
Нимага одамлар шод, хуррам, мамнун,
Бизлар одаммасми,
Осима?

Мустабид тузум ҳукмронлиги даврида туркий халқларнинг тарихи, тили, муштарак манбаларни ўрганишда, таржима соҳасида янги бир авлод пайдо бўлдики, бу кейинги давр алоқалари учун пойдевор вазифасини бажарди, десам хато бўлмайди. Улар орасида туркий халқлар замонавий адабиётшунослигининг таниқли вақили, филология фанлари доктори, профессор Ҳамидулла Болтабоевнинг ўрни алоҳидадир.

ТУРКИЙ ХАЛҚЛАР АДАБИЁТИ СИНЧИСИ

Мустабид шўро империяси қулаганидан кейин бирмунча вақт ўз-ўзини рад этиш, адабий-тарихий тажрибани ҳаддан ташқари инкор этиш тенденцияси мавжуд эди. Энг ачинарлиси, адабий ва назарий тафаккурнинг барча ютуқларини инкор этиш тенденциясини тарғиб қилувчи мақолалар ҳам пайдо бўлган эди. Бундан ўн йил олдин Самарқандда Алишер Навоий ижодий меросини ўрганишга бағишланган халқаро конференцияда профессор Ҳамидулла Болтабоев билан учрашиб, унинг замонавий илм-фани мумтоз илмий-адабий тажрибага суяниб яратиш мумкинлиги ҳақидаги фикрлари эътиборини тортирдим.

Унинг илк изланишлари асосида яратилган “Наср ва услуб” (Тошкент: Фан, 1992) монографиясида 60-80-йиллар ўзбек насрининг муҳим муаммо ва масалалари талқин этилган. Хусусан, унда 70-йиллар ўзбек насридаги услуб муаммоси кенг миқёсда ўрганилгани боис, 2006 йилда ушбу монография турк тилида, Туркияда чоп этилган.

Олимнинг ушбу тадқиқоти дунё адабиётининг тарихий тажрибаси асосида Москвадаги М.Горький номидаги Жаҳон адабиёти институти томонидан нашр этилган тўрт жилли китобга киритилди. У ўзининг “Истеълод ва услуб” номи китобида ижодий психология ва бадиий асар поэтик тузилиши ўртасидаги боғлиқлигини изчил ўрганиб чиқиб, унинг индивидуал услубини аниқлашдаги аҳамиятини илмий жиҳатдан асослаб беради.

Олим тадқиқотининг асосий йўналишларидан бири ҳам адабий-назарий тафаккур тарихидир. У мазкур соҳадаги туркий дунё ва бутун жаҳондаги қўлаб муҳим тадқиқотларни ўрганиб чиқди. Бунинг натижаси ўлароқ “Адабий-эстетик тафаккур тарихи” (хаммуаллиф М.Махмудов) номи икки жилли салмоқли тадқиқот нашр этилди.

Ушбу тадқиқот монография сифатида нашр этилгандан кейин нафакат Ўзбекистонда, шунингдек, Туркияда ҳам юқори баҳоланди. Илмий ишнинг муҳим ютуғи шундаки, унда Сталин даври катағони қурбони бўлган таниқли ижодкорлар мероси чуқур ўрганилган. Зеро, Фитрат атоқли тарихчи, тилшунос, шоир бўлиши билан бирга, ўзбек адабиётшунослигининг илк назарийчиси ва профессори ҳам эди. Фитратнинг Аҳмад Яссавий, Алишер Навоий, Захриддин Бобур, Фирдавсий, Умар Ҳайём ҳақидаги асарлари ўзбек адабиётшунослигининг мумтоз намуналари саналади.

У қарийб йигирма йил давомида Ўзбекистон Миллий университетининг “Ўзбек мумтоз адабиёти” кафедрасини бошқарди. Мумтоз меросни баҳолаш, даврлаштириш ва поэтика каби муаммолар унинг кейинги йиллар илмий фаолиятида етакчи ўринни эгаллади. Тасаввуф манбалари, назарияси ва тарихи, шунингдек, мумтоз Шарқ поэтикасига оид илмий-назарий ва танқидий китоблари олимни шу соҳада Ўзбекистон ва туркий дунёнинг таниқли мутахассиси сифатида дунёга танитди. Унинг илмий тадқиқотлари АКШ, Россия, Германия, Нидерландия, Япония, Хитой, Корея ва бошқа мамлакатларда нашр этилди.

2010 йилда Озарбойжон Миллий билимлар академиясида ўтказилган халқаро анжуманда Х.Болтабоевнинг “Марказий Осиё адабий тарихини ўрганишнинг услубий асослари ва даврлаштириш тамойиллари” номи маърузасида муаллиф маълум бир халқ адабиётининг тарихий эволюцияси ва унинг хронологияси тамойилларини белгилашда яхтимоний-сиёсий таъзимга эмас, балки миллий мафқурага қўпроқ таъниш зарурлигини таъкидлади.

Х.Болтабоевнинг ушбу илмий йўналишдаги фаолияти таржимонлик фаолияти билан параллелдир. У В.Белинский, Н.Чернышевский, Р.Барт, В.Шкловский, Эйхенбаум, Л.Борхес, Ю.Борев ва бошқа олим ва адибларнинг асарларини таржима қилиб, ўзбек илмий тафаккурини янада бойитганлигига шубҳа йўқ. Айни кунда катта қуч-ғайрат билан илмий ва педагогик фаолиятини давом эттирётган профессор Х.Болтабоев кейинги ўн йил ичида ўзбек-озарбойжон адабий алоқалари ривожига салмоқли ҳисса қўшиб келмоқда. Олимнинг ўтган йили Ўзбекистон ва Озарбойжонда чоп этилган, янги факт ва далилларга асосланган Жалил Маммадуллозода ижодида бағишланган мақоласи озарбойжон-ўзбек адабий ва илмий алоқаларини сифат жиҳатдан янги босқичга кўтарди. У Ҳусайн Курдуглининг “Танланган асарлар”ини Ўзбекистонда нашр этди. Х.Болтабоевнинг академик Исо Ҳабиббейли (муаллифлар А.Улви, Я.Қасимбейли) ҳақидаги “Устоз” (Тошкент, 2019) китобида ёзган сўзбоши унинг озарбойжон адабиёти ва фанига самимий ҳурмати муносабидир.

Озарбойжон Миллий Илмлар академиясининг (АМЕА) Низомий Ганжавий номидаги Адабиёт институти ўтган йили олимни икки халқ адабий алоқаларини янги босқичга кўтаргани, Озарбойжонга бўлган самимий муҳаббатини инобатга олиб “Йил олими” илмий унвонига лойиқ топди. Ҳамидулла Болтабоев Озарбойжонда ўтказилган нуфузли илмий тадбирларнинг муносиб меҳмони, асарлари нуфузли илмий нашрларда эълон қилинган таниқли олимдир. Халқларимиз орасидаги адабий-илмий алоқаларни ривожига олимнинг бундан кейин ҳам салмоқли ҳисса қўлишига аминман ҳамда бу ишда у кишига қуч-қувват ва муваффақият тилайман.

Шириндиль АЛИШАНЛИ,
Озарбойжон Миллий Илмлар академияси
Низомий номидаги Адабиёт институтининг бўлим мудирини,
филология фанлари доктори, профессор

Бокуда чиқадиган “525 газет”нинг 2020 йил 5 июнь сонидан таржима қилинди.

МУҚАДДАС ДАРГОХ

Маънавияти юксак халқларнинг халқаро ҳамжамиятда обрўси юқори, мартабаси баланд бўлади. Халқимиз жаҳон маънавият оламига катта ҳисса қўшган буюк аломатлари билан ҳар қанча фахрланса арзийди. Азалдан илм-маърифатга ихлоси баланд бўлган юртимизда улугворлиги кўплаб этишиб чиққани, она Ватанимизнинг тупроғи табарруқлиги бизга буюк келажакдан дарак беради. Халқимиз доимо ижодкор фарзандларини эъзозлаган, хотирасини ёдда тутган. Чунки қобилиятли ҳар бир инсон халқ маънавиятининг узвий бўлагидир.

Шўролар даврида халқимизнинг тарихи, жаҳон маънавий тамаддунига қўшган ҳиссаси қанчалар камситилгани бутун ҳеч кимга сир эмас. Шукрки, мустақиллик туфайли тарихга муносабат тубдан ўзгарди. Ҳурматли Президентимиз Шавкат Мирзиёевнинг “Алишер Навоий номидаги Ўзбекистон Миллий боғи ҳудудиди Адиблар хиббонини барпо этиш тўғрисида”ги қарори нанки, маънавият аҳлини, балки бутун халқимизни қувонтирди. Мақсад “Миллий боғни халқимиз, авваломбор, ёшларимизнинг маданий-маърифий савиясини юксалтиришга хизмат қиладиган, нафакат юртимиз, балки жаҳоннинг турли мамлакатларидан меҳмонлар ва сайёҳлар ташриф буюрадиган ҳар томонлама гўзал ва бетакрор масканга айлантириш, маънавий ҳаётимизда ўчмас из қолдирган атоқли сўз санъаткорларининг тарихий хотирасини абадийлаштириш...” бўлди.

Мен ҳар сафар Адиблар хиббонига келиб улуг ижодкорларимиз хайкалларида завқ билар боқар эканман, ёдимга бир ривоят келаверади. Эмишқи, бир қудратли подшоҳ бўлиб, кўпгина мамлакатларни босиб олибди. Қўли етмаган биргина юрт қолган экан. Лашкар-бошиларнинг қутқуси билан у юртга ҳам юриш қилишни ўйлабди. Подшо бирор юртга уруш қилишдан олдин у мамлакатга жосусларини юбориб мавжуд аҳволни, элнинг қайфиятини, шароитини ўргана экан. Бу сафар ҳам шундай қилибди. Тингчилар қайтиб келиб ҳукмдорга ҳисобот берибдилар. Юрт обод, раият тинч, меҳнат билан банд. Шоҳ қўшнлар сонини сўрабди. Хабаргирларнинг гапи бўйича бу юртдаги қўшин шох қўшинларидан уч баробар кам, аммо иккита зўр шоири бор экан. Шунда вазир амирлар ҳурусад бўлиб, бир ҳамла билан босиб олишни ўйлаб, подшоҳга юриш бошлашга фармон берди.

ришни илтимос қилибдилар. Аммо мулоҳазали подшо: “Йўқ. Зўр шоирлар бор юртга уруш очиб бўлмайди. Шоирлар давлатига халқ эргашади. Халқи кўтарилган элни енгиб бўлмас”, — дея шу юртга юриш қилмаган экан. Энди Юсуф Хос Ҳожибга кулоқ тутайлик:

Қилич-ла эл олмақ мумкин
хар жойда,
Қаламсиэ идора қилмақ бейфойда.
Қилич бирла олди, бок,
эл олгувчи,
Қалам тутди элни йўлга солгувчи.

Халқ оғзаки ижодида ҳам, ёзма адабиётда ҳам шоирлар, яъни қалам аҳлига нақадар юксак баҳо берилгани далолати бу. Дарҳақиқат, Ватанга фидойи, ҳақиқий шоирнинг сўзи ҳар қандай қуролдан кучли. Абдулла Қаҳҳор: “Адабиёт атомдан кучли...” деганда шуни назарда тутгандир, балки. Бомба маълум бир ҳудудга таъсир қилса, адабиётнинг — сўзнинг таъсири чек-чегарасиздир.

Адиблар хиббонида хайкаллари қўйилган шоирларимиз мана шундай юртга фидойи, сўзига халқ ишонганидан, эргашидиган сиймолар эди. Ҳазрат Алишер Навоийдан бошлаб Муҳаммад Юсуф ижодига қараб, фикримизга истаганча далиллар топамиз. Алишер Навоийнинг “Одами эрсанг демагил одами, Они-

фаҳр туйғусини уйғотади. Учтинчидан, улугвор руҳини шод қилиш алоқаларини учун ҳам фарз, ҳам қарз. Тўрттинчидан, биз аждодлар билан фахрланибгина қолмай, ҳурмати ҳам бажо келтиряймиз. Бу ёш авлод тарбияси учун ниҳоятда муҳим. Ижодкорларимизни, уларнинг асарларини эслашимиз, мутлоа қилишимиз — дуодай, уларнинг руҳини шод қилиши, шубҳасиз. Юсуф Хос Ҳожибнинг “Қутадғу билиг” асарида шундай ўғит битилган:

Улугворини хурсанд қилган
кимки бор,
Топди хурмат, қадр-қиммат,
эътибор.

Биз тарихимизда ўтган улугворимиз, хусусан, шоир-ёзувчиларимизни эъзозлаётганимиз ўз қадримизни теран англаётганимиз, тарихга бўлган ҳурматини жойига қўяётганимиздан далолатдир. Аслида ҳам миллиятнинг ўз-лигини англаш жараёни тарихда ўтган буюқлар меросини ўрганиш, ҳурмати ҳам келтиришдан бошланади.

Ҳассос шоир Муҳаммад Юсуфнинг “Чўпон” шеърда шундай мисралар бор:

Ўлса ўзи ўлар,
Сўзи ўлмайди,
Ҳаммаша барҳаёт насл шоирлар.
Ҳақиқий шоирнинг қабри
бўлмайди,
Юракка қўмилар асл шоирлар.

Хиббонда қад ростлаб турган ижодкорларнинг ҳар бирининг халқ хотирасида ўз ўрни бор. Бошқачароқ қилиб айтсак, улар юракларга қўмилган, руҳлари ҳаммаша тирик, халқнинг сирдош бўлган ижодкорлардир. Ҳар бир халқ, миллиятда руҳини кўтарилган, поклайдиган табарруқ жойлар бўлади. Адиблар хиббони мана шундай зиёратгоҳ бўлиб қолишига шубҳа йўқ. Энди адабиёт аҳли, қолаверса, халқимиз учун китобхонлиқни оммалаштирадиган, маънавиятини юксалтирадиган маскан бор.

Адиблар хиббони адабиётимизнинг ҳаммашалиқ улкан ва муқаддас даргоҳи бўлиб қолишига ишончимиз қимол.

Адхамбек АЛИМБЕКОВ,
Тошкент давлат шарқшунослик
университетини доцентини,
адабиётшунос

Евгений ЕВТУШЕНКО

Кибрланма

Кибрга ўранма мағрурланмагин,
Гилофда ҳам тусин йўқотмас ялов.
Мени тушунмаслар, дея йинглама, —
Қачондир тушунар ақалли биров.

Ўзингга ишонила. Фурсати келса,
Маммалик емириб кетар дахонини.
Бачкана мактовга ўчлигинг эса
Бир пулга туширар нарху бахонини.

Шон-шухрат ва жазо хатари битта, —
У кибр, жиловланиш зинхор унутма.
Қабул этма ҳурмат дея орденни,
Орден деб, юзингни тупукка тутма.

Хушфеъл "тоға"лардан кутма садака,
Хасилигинг эса маҳв айла бетини.
Юлишга ошиқма, юхо мечкайлар, —
Қашшоққа дўнади ховлиқиб бир кун.

Бўлмасин ховли-жой, хатто қозик ҳам,
Ерга уриллар, деб интилма тахтта.
Гадодай эркин бўл пулинг борида,
Аммо гадо бўлма қашшоқлик вақтда.

Энг тубан иллатдир ҳасад аслида,
Ўзгалар ютуғи солмасин туғён.
Ҳасад қилма ўзгаларнинг ақлига,
Нодон кимсаларга ачинтил пинхон.

Бошқалар фикрини ҳақорат билма,
Зиёфатда ёки қазо — сўроқда.
Севимли бўлмоққа, бахтга интилма —
Сева ол, сеvimли бўлмаган чоғда!

Давоми, бошланиши 3-саҳифада.

Ўша ораларда ингичка, узун бўйли бир
ўсмир менга қараб турганга ўхшайверади.

Яқинлашиб таниб қоламан: у ўзим бўлиб
чиқади. Менга ўйчан боқади, "Келсанг-чи
ёнимга" десам, бош чайкайди. Ўзгариб ҳам
туради, гоҳ болалик ўртоқларимга, гоҳ хо-
ламга, аммамга, қавму қариндошларимга,
қўшиларимга, ҳамюртларимга айланади.

Мени қойинди, аразлайди, кўзида ёши
силқийди, хафа бўлиб "Нима қилиб қўй-
динг... ўзингнинг?" деб сўрайди онамининг то-
вуши билан.

"Мана шу бодом новдасидай гул очган
бир бола чоғингда бағримдан узилиб кет-

ЁҚИМЛИ ЁМФИР ЁҒАДИ

ган эдинг, соғиндим-ку сени?" дейди холам
каби.

"Йўлларимни оёқ остингга тўшай, да-
рахтларимни эғай, шамолиму ёмғирим
соғинг қўшиқларини қуйласинлар десам,
бағримда йўқсан-ку?" деб қорлайди мени.

"Сени билганларнинг кўпи дунёдан ўтиб
кетдиши, маъракаларда кўринмадинг-ку",
деб хафа бўлади.

Бир қарасам, сахар эшигимни қоқиб кели-
бди: ёмғир остида дийдираб турибди.
Кирмайсаним уйга десам, бош чайкайди.
"Юракол мен билан... сени олиб кетганим
кеддим", дейди.

Бир қарасам, онам бўлиб тупроқ йўлдан
ортимдан эргашиб келаётди, "Кетма, бо-
лам!" дея...

"Холанг қариб қолди... ўзим ҳам... кетма!"
Бир қарасам, амакимга айланибди, қўли-
да ҳассаси, елкасида тўни, кафтини кўзига
соябон қилиб йўлимга қараб турибди, "Бо-
лам, қариб қолдим, суяқларим оғриди, кели-
б бир кўриб кетсайдинг".

"Қара, болажон, узумларнинг барглари
кип-кизил тус олди, қуз уни қирмизи рангга
бўяб қўйди. Орасида хусайнилар олтиндай
товланиб турибди. Иккитасини сенга или-
ниб қуш чўкимасин дея латта билан ўраб
қўйганман, оғзинг тегиб қолсин деб..."

Ана шунда... ўша шодон қушларим гур
этиб ҳавога қўтарилади, самода айланиб
чарх уришади.

Қишлоқ эса йиғлайди.
"Улуғларим дунёдан ўтиб кетишди-ку,
сен қайдасан?"

Дўстларинг ҳам кап-катта киши бўлиб
қолишди... кўчада кўрсам, қоқиб бориб ел-
қасидан олиб сўрашаман, сен йўқлигингда
ўшалар ҳам кўзимга ўтмай кўринади-да.

Хатто осмон ҳам сени сўраётганга ўх-
шайди. "Бир боланг бўларди, қуёшда қорай-
ган, қорамғиз. Шафтоли шохига чиқиб олиб
роса қиқирадингнинг... ўша қани?" дейди.

Ёмғирлар изингни сўрашади, "Сувларни
сочиб ўйнайдиган боланг қайда", дея.

СЕНДА МУЖАССАМДИР ОЛАМ ЖАМОЛИ

Истеъдод омадли қартамас, ошна,
Ҳалоллик, жасорат тушмас осмондан.
Хотамдай кеккаяр аслида зикна,
Ботирман деганлар баттар қуёндан.

Кибрланма, санаб ўзинг мард, танҳо,
Қурашда ўртада юрганнинг замон.
Енгганинг чоғда ҳам ғурурин хатто,
Кибр ила умрингни этмагин яқсон.

* * *

Истамам ҳаммага сеvimли бўлмоқ,
Ёхуд ҳамма қарши туришин бўқун.
Вақт уруғи гўё ёқилди шундоқ
Эхтимолки, ҳамма замонлар учун.

Гарбининг йўриғига ўйнай олмайман,
Сира кўр-кўрона сизинман шарққа.
Ўзимга топшириқ бера олмайман,
Икки томонни ҳам тўлдир деб шавққа.

Истагим йўқдир бу қаттол қурашда
Юракка бемалол қўлим қўймоққа.
Бир пайт ўзида жабрдийда ҳамда
Унинг жаллодига маҳрам бўлмоққа.

Барин чалкаштириб этаман давом
Ҳаштақиларга хос ҳаммага ёқиш.
Иккиюзилларни кўрарман ёмон,
Қўлимдан келмайди лаган синдириш.

Оломон сеvimли чикора менга
Дўстларим сева бас, осмондир кўксим.
Истайман сеvimли бўлмоқни Сенга
Талпинсин қачондир отам деб ўғлим.

Мен унга жонимни беришга шайман,
Кимки чекинмаса охириг дама.
Севимли сояси бўлмоқ истайман,
Эрта йўқотганим марҳум отамни.

Аристонтов

Йиғлапти чана тағида,
кимни эслаб Петербург қори?
Қайга шошар қоқ ярим тунда,
отни қичаб якка суворий?

У атрофга ғазаб-ла боқар,
нафрат ила лаби қимтилган.
Икки кўзин қорачида
икки Пушкин ётади — ўлган.

Петербургни қорли тўзони,
у ажалнинг кўрди юзини.
Нишон олмай Мартинов уни,
Дантес ўқи тешиди кўксини.

Давралардан ғийбат ва васвас,
уфатлардан бош тортиб бу тун —
шошилади олмакка қасос,
олинмаган интиқом учун.

Унинг тигдай нигоҳи жасур,
ярақлайди совуқ, бешафқат.
Илҳом — меҳр боласи эрур,
энагадир лек унга нафрат.

Баҳсни дуэл ечмоғи лозим,
не йигитлар топса-да, завол.
Секундантлар тоғмоқ муносиб,
бу замонда қўп амримахол.

Тинмай Пушкин ноласи чорлар,
уни дуэл қизиги ёққа.
...Туғилади Русда шоирлар,
Дантес ўқи билан қўқракда.

* * *

Бир замон мўл эди сенда қулгулар,
Ҳайратли, хаяжонли, айёр қулгулар,
Озгина ғамгину вазмин қулгулар.

Сенда қолмабди-ку сира қулгулар,
Дала топаман, ўстан юзлаб қулгулар,
Келтирмаман сенга гўзал қулгулар.

Айт-чи, ўзи сенга керакми қулгулар,
Чунки чарчатибди сени қулгулар,
Ўзини ҳам хоритди бегона қулгулар.

Менда хали бисёр таянч қулгулар,
Ўзимда саргардон аянч қулгулар.

Москвага келгач, мен Арбат ёнидаги кичкина
кўчада жойлашган кўзга ташланмас меҳмонхона-
ларга ўтримисол бекиткича тушиб, гўшанишин,
бир учрашувдан иккинчи учрашувга қадар инти-
зорлик ичра ялардим. У эса шунча кун ичида ати-
ти уч марта хонамга келди, лекин ҳар сафар шо-
шилиб:

— Мен фақат бир дақиқагинага
келдим, — дерди.

Юзи ишққа мубтало бўлган аёл-
нинг чехрасидаги гўзал рангпарликка
хос оқариб, овози титраб, соябонини
дуч келган жойга ташлаши, бетигади
тўрни кўтариб, мени кучишга шоши-
лиши раҳимини ва завқимни келти-
рарди.

— Менимча, у нимадандир шубҳа-
лангити, — дерди у. — Хатто бир ни-
маларни билади, шекилли, балки
бирон-бир хатингизни кўриб қолди-
микин, гададонимга тушадиған ки-
лиг ҳам топанга ўхшайди... Қаҳри
қаттиқ, иззатталаб феъли бор, ҳар
нарсга қўлидан келади, деб ўйлайман. Бир куни
менга тиккасига: "Ўз номуслимни, эрлик ва офи-
церлик номуслимни сақлаш учун ҳеч нимадан қайтмай-
ман!" деди. Энди эса нимагадир ҳар қадамимни
пойлапти, режамиз ўнгидан келиши учун ни-
хоятда эҳтиёт бўлишим лозим. У мени қўйворишга
рози бўлди, ахир унга денгини кўрмасам ўлиб қо-
лам, дедим. Лекин, худо ҳақи, сабр қилинг!

Режамиз дадил эди: битта поездада Кавказ соҳи-
лига жўнаш ва ўша ерда бирон-бир овлоқ жойда
уч-тўрт ҳафта яшаш. Мен у соҳилларни билардим,
бир вақтлар, ёш пайтим Сочи яқинида бир муддат
ёғиз яшаганимди, қора сарвлар орасида, совуқ бўз
тўқиллар бўйида ўтган ўша қуз оқшомларини
бир умр хотирамда олиб қолгандим... "Энди ўша
ерларда, тоғ чангалзорларида, иссиқ денгиз бўйи-
да сен билан бирга бўламан..." деганимда унинг
ранги оқариб кетарди. Режамиз рўёбга чиқишига
сўнгги дақиқага қадар ишонмадик, чунки бу бизга
ниҳоятда катта бахт бўлиб кўринарди.

Москвада совуқ ёмғирлар қуярди, гўё ёз ўтиб
кетгандек, бошқа қайтмайдигандек туюларди, ҳам-
маёқ лой, осмоннинг қоғоғи солиқ, кўчалар хўл,
ўқинчиларнинг очик шамсияларини, елиб ўтаётган
енгил авараларнинг силқинишдан титраётган соя-
бонлари ёмғир остида қорайиб йилтирарди. Қо-
ронги, ёқимсиз кеча эди, вокзалга жўнардикман,
вужудим ҳавотир ва титроқдан музлар эди. Шля-
памни кўзларимдан бостириб, пальтомнинг ёқаси-
ни кўтариб, юзимни аширдимок вокзал ичидан ҳам,
платформадан ҳам югуриб ўтдим.

Мен олдиндан буюртириб қўйган биринчи
класс вагонининг мўъжазига кулусида томга
тўкилаётган ёмғирнинг шовқини баралла эшити-
ларди. Тезгина дераза пардасини туширдим, ҳам-
мол хўл қўлини оқ пешбандига артиб, чойчака
олиб ташқари чиқиши биланок, эшикни ичкари-
дан қулфладим. Кейин пардани сал кўтариб, ва-
гон ёнида, вокзал фанорларининг хира ёғдусида у
ёқдан-бу ёққа зир югураётган турфа хил оломон-
дан кўз узмай ўтираведдим. Платформадан у ёки
унинг эри билан дуч келиб қолмаслик учун мен
иложи борича вокзалга эртаёқ, у эса иложи бо-
рича кечроқ келишга шартлашган эдик. Уларнинг
келар вақти етганди. Мен зўр бериб қоронғиликка
тиқилардим, аммо улар кўринишмасди. Иккинчи
кўнғирок чалинди, мен кўрунадан музлаб кетдим.
Кечикдимки ёки эри сўнгги дақиқада қўйворгиси
келмай қолди! Лекин шу заҳотиёқ уларга кў-
зим тушди. Замш қўлқоп қийган қўли билан хо-
тинининг тирсағидан тутганча кенг қадам ташлаб
келаётган, бошига офицерлар картузини кўндир-

Виждон қийноқлари

Д.Шостаковичга

Яшаймиз, ўлимни назарга илмай,
Уятсиз яшашга қўйноқлик осон.
Виждон фарштадай кўзга қўринмай
Ҳар бир муюлишда йиғлайди гирён.

Унинг болалари бу пайтда, эвоҳ,
Дайдир қўлда асо мунгли, ғамбода.
Виждон қийноқлари — ғалати қийноқ,
Виждонлар сотилган қаззоб дунёда.

Бир эшикдан ўтар бошқа эшикка,
Ҳатлар остонадан остона томон.
Виждон болалари кўз тикиб қўққа,
Нажот қидиради афтода, сарсон.

Кир-чир тирноқлари қонсиз бир тусда,
Юришар оч-юпун, кўзини ёшлаб.
Қашшоқлар ойнасин чертиб охиста,
Шоҳлар саройини мушт ила мушглаб.

Улардир толиқиб ҳорган извошда,
Пушкинни бўронли тунга зувланган.
Достоевскийни тикиб авахтага,
"Қоч" деб Толстойни уйдан қувланган.

Буни яхши билган жаллодлар қавми:
"Кимни виждон қийнар бизга ёт, демек.
Виждон қийноқлари — бу ўта хавфли
Виждонни аёвсиз маҳв этмоқ керак".

Зангула товшидек қудратли янроқ,
Қонини ларзага келтириб тунлар.
Виждон қийноқлари — даҳшатли қийноқ,
Жаллодлар қўқсида ёқар жузунлар..

Ҳамоқат мулкнинг дарбондир қим,
Номусни бой берган у аллақачон.
Виждондан мосуво бўлган у, лекин,
Виждон қийноғидан бўлолмас дархон.

Бу рўйи заминни минг бор айланиб,
Рўбарў келмадим бир тоза зотга..
"Нима қилдим?" деса биров ўйлаиб,
Недир қилиш мумкин бўлар ҳаётда.

АСЛИЯТДАН ТАРЖИМА

ган, тор шинелли новча эркакка хайрат билан қар-
радим-у, ўзини деразадан четга тортиб, диван
бурчагига йиқилдим. Ёндош вагон иккинчи класс
эди, ҳаёлан эри уни қўлтиқлаганча бамайлихотир

ичкари кирганини, ҳаммол юклар-
ни дурут жойлаштирдими, йўқми,
дегандек атрофни кўздан кечирга-
нини, қўлидан қўлқопини, боши-
дан картузини ечиб, хотинини ўп-
ганини, чўқитириганини кўрдим...
Учинчи кўнғирок хушимни бо-
шимдан учирди, шарақлаб қўзгал-
ган поезд батамом гангитиб юборди..
Поезд чайқалиб, тебраниб
тезлаша бошлади, кейин юриши
равонлашиб, илдамлашиб кетди..
Уни ёнимга қузатиб қўйиб, юклар-
ини келтириб берган кондукторга
музлаб қолган қўлларим билан ўн
сўмлик қогоз кистирдим...

Иван БУНИН

КАВКАЗ

Ичкари қираркан, у мени ўпмади ҳам, фақат
диванга ўтириб, шляпасини соқларидан ажратиб
оларкан, ҳазин жимлайди.

— Тўшлик ҳам қиллолмадим. Бунақанги кўрқин-
чи ролни ўйнагани чидолмасам керак, деб ўйлов-
дим. Жуда чанқадим. Нарзан бер менга, — деди у,
биринчи бор мени "сен"лар экан. — Биламан, у ор-
тимдан келади. Унга иккита манзилни — Геленжик
ва Гаграани айтдим. У икки-уч кундан кейин Гелен-
жикка келади... Э, Худо олсин, бунақанги азобдан
ўлган яхши...

Эрталаб йўлакка чиққанимда у
ерда қуёш чараклар, ҳаво дим, юни-
ниш хоналардан совуқ, одилол
иси келар, умуман, эрталаб ғажув вагонда қандай
хиллар қумқор бўлса, ҳаммаси бор эди. Чангдан
хира тортган, иссиқдан қизган ойналар ортида
офтобда қўлган текис қўл, кенг тупроқ йўллар, ха-
чирлар тортиб бораётган аваралар қўларини, қунга-
боқларлар доира бўлиб ўраган, қўларарида алвон
гулхайрилар очилган темирйўл буқалари липил-
лаб ўтарди... У ёғига қўрғон ва мазорлар дўмпай-
ган яланғоч, чексиз текисликлар, чидаб бўлмас
қакроқ офтоб, чанг босган булутга ўхшаган осмон
кўринди, сўнг уфқда дастлабки тоғларнинг шарпа-
си кўзга ташланди...

У эрига қаерда тўхтаганини халли билмадим,
деб ёзиб, Геленжик ва Гаградан датиладан откирт-
ка жўнатди. Кейин биз соҳил ёқалаб жанубга қараб
тушдик.

Биз калин чинорлар, гуллаган буталар, қизил
дархат, магнолия, анорлар ўсиб ётган, ораларида
елпигичсимон пальмалар қўққа чўзилган, сарв да-
рахтлари қорайган бир гўшани топдик...

Мен эрта уйғонардим, у уйқудан уйғонгунча,
чой ичиладиган вақт — соат еттигача ўрмон чака-
лақлари орасида қўтарилган тепаликлар оралаб
кезардим. Иссиқ қуёш энди бор қуввати билан ча-
раклаб, шодина ёнарди. Ўрмонларда муаттар мо-
вий туманлар ярқирай, ердан аста қўтарилиб, эриб
борар, олсидига сердархат чўққилар ортида абадий
қорли тоғлар ярақларди... Орта эса қишлоғимиз-
даги жазирама, мўриларидан ёқилган таппи иси
уфуриб турган бозор орқали кайтардим. У ерда
саудо қизган, оломон, от ва эшаклар қўлтигидан
тиқилич, эрталаблари бозорга тоғлиқлар оқиб
келишар, қора қўйлақлари ерга тегаязган, бошла-

Ишонам набийлар ва иккинчи Рим, —
Мингингчи Римларнинг башоратига.
Ишонгум жимгина: Не қилмоқдасиз?"
"Нима қилмоқдасиз?" — ишоратига.

Ўпаман киру чир қўлингиз қадок,
Жаҳолат чоҳининг лабида бўқун.
Виждон қийноқлари — энг ёруғ қийноқ,
Сўнгги ишончмни асрамоқ учун.

* * *

Машага

Сени табиатдан севаман кўпроқ,
Сенинг ўзинг асли табиат, ишон.
Сени озодликдан севаман кўпроқ,
Сенсиз озодлик ҳам турмадан ёмон.

Мен сени севаман билмай эҳтиёт,
Равон йўлда эмас, жар ёқасида.
Мен сени имкондан севаман зиёд,
Ноимкондан кўпроқ севгум аслида.

Мен сени севаман муддатсиз, ҳадсиз,
Бўқиб ичиб олиб, сўқиниб гоҳи.
Ўзимдан ҳам ортик севаман шаксиз,
Ўзингни ўзингдан зиёд хаттоки.

Сени Шекспирдан севаман кўпроқ,
Сенда мужассамдир олам жамоли.
Барча мусикалар маҳвум, тумтарок,
Афсункор мусика ўзинг, илохий.

Сени кўп севаман шону шухратдан,
Хаттоки келажак замонларда то.
Менга нима бўпти занглаган Ватан,
Ватан менга ўзинг, ўзингсан, танҳо.

Сен бахтсизми? Бунча соляяпсан дод?
Чирқираб Тангрини қашқатма, эркам.
Мен сени бахтдан ҳам севаман зиёд,
Мен сени севаман муҳаббатдан ҳам.

Рус тилидан Абдумажид АЗИМ
таржумаси

рини қоп-қора алланима нарсга билан ўраб олган
черкас аёллари қизил чуқаларида охиста сузиб
боришаркан, баъзида мана шу ўраниб олган мота-
мона либослари орасида қушдек ўткир нигоҳлари
ярқ этиб кўришиб қоларди.

Кейин биз ҳаминша бўшаб ётадиган соҳилга
жўнардик, чўмилардик, то нонуштага қадар оф-
тобда ётардик. Шайр, "оқ ёндош" мевадар билан
нонушта қилганимиздан кейин черепица том ости-
дан, юпка дарча орасидан қайноқ, қувноқ нур то-
лалари қулбамизнинг жазирама ним қоронғилиги
оралаб чўзилиб тушиб келарди.

Кун тиги пасайиб, деразани очганимизда
қулбамизда пастида, қиялиқда қўқарган сарвлар
орасидан кўриниб турган денгиз бинафша туста
кирган бўларди, у шундай соқин, сатхи шу қад-
дар текис эдики, ҳеч қачон бу оёйишталанинг,
бу гўзаллиқнинг ниҳояси бўлмайдигандек ту-
юларди.

Кўпинча кун ботишда денгиз ортида ҳайра-
томуз булутлар тўдалашарди, улар шу қадар ға-
ройиб товланардики, баъзида у тахтага ётиб олиб,
юзини ҳарир шарф билан ёпиб йиғларди. Чунки
икки, уч ҳафтадан кейин яна Москвага қайтиш ке-
рак эди!

Тунлар илик ва зимистон эди, бир текис уча-
ётган оловранг пашшалардан таралган тилларанг
шуъла зин-зиё қоронғиликда милтиллар, ўрмон
бақалари шиша кўнғирок каби шаффоф товушда
қуйларди. Кўз қоронғиликка қўйиқанда тепа-
мида юлдузлар тоғ ўрқачалар қўларини, қишлоқ
тепасида биз қундузи пайкамаган дарахтлар на-
моён бўларди. Тун бўйи ўша ердан, майхонадан
ноғоранинг бўғиқ тараклаши ва ҳаминша бир хил
— ўткир, маънос бир нола эшитилар, назаримда
бу фйон беадоқ бир қўшиқ, дардчил бахтиёрлик
ифодаси эди.

Ёнимизда, ўрмондан денгизга қараб эниб кет-
ган жарлик пастида, тошлар устидан саёз,
шаффоф ирмоқ ирғишлар эди. Кечиккан ой
тоғлар ва ўрмонлар ортидан худди қандайдй-
дир ғаройиб хилқат каби синчов боккан
сирли кезларда бу ирмоқ сувлари ўзини тошларга
отиб, парчалар, тўқилганиб, бирам ажойиб жилва
қилардики!

Баъзан тунлари тоғлардан даҳшатли булутлар
ёпирилиб келарди, газобкор бўрон турарди, ўрмон-
зорнинг шовқинли, гўристон зулматидек қоронғу-
лигиде сехрли яшил чоқлар очилиб, осмон фалак-
да азалий қалдируқлар ёриларди. Шунда ўрмонда
бургут болалари уйғониб, қийиллар, барс ўқирай,
шоқоллар увиллар эди... Бир сафар чирогимиз ёниқ-
лигини кўриб, ёруғ деразамиз тағига бир гала шоқол
югуриб келди, улар ҳаминша мана шунақанги ёноғ-
гарчилик қунлари одамлар манзилгоҳидан панох из-
лашади, биз деразани очиб, юқоридан қараб турдик,
жониворлар ярқираб тўкилаётган жала остида тури-
шар, увиллаб, биздан нақот тиллашарди... У жони-
ворларга бокканча, севинчдан йиғларди.

Эри уни Геленжикдан, Гаградан, Социдан из-
лабди. Сочига келган қунининг эртасига эрталаб
денгизда чўмилибди, кейин соқолни қиртишлаб-
ди, тоза қўйлақ, қордек оппоқ кителни қийибди,
меҳмонхонада, ресторан айвончасида нонушта
қилибди, бир шиша шампан виносини ичиб тут-
тибди, кейин шартрез билан қаҳва симирибди, шо-
шилмай синарет тутатибди. Ўз хонасига қайтган,
диванга ётиб, икки чаккасига иккита тўппончадан
ўқ узиди.

1937 йил 12 ноябрь

Рус тилидан Рисолат

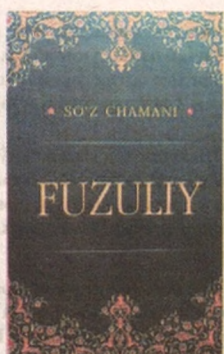
МАХТУМҚУЛИ

“Сўз чамани” туркум китобларининг навбатдаги рисоласи туркман халқининг оташин шоири, барча туркий халқлар учун ардоқли ва сеvimли бўлган ҳазрат Махтумқули шеърларидан тузилди. Ушбу гўзал маърифий гулдаста мухтарам шеър мухбирларига манзур бўлади деган умиддамиз.

ФУЗУЛИЙ

“Сўз чамани” туркум китобларининг навбатдаги рисоласи озарбойжон халқининг оташин шоири, ошики содиқ – ҳазрат Муҳаммад Фузулий шеърларидан тузилди. Зарофат, фасоҳат ва ҳикмат соҳиби бўлган бу валий зотнинг шеърлари барча туркий халқлар орасида таржимасиз ҳолда сеvimли ўқилади. Маъмуани тузишда марҳум аллома Холид Расул наشريдан фойдаланилди.

СЎЗ ЧАМАНИ

Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси ташаббуси билан “Сўз чамани” туркумда қуйидаги китоблар чоп этилди

ҲАМИД ОЛИМЖОН

Ҳамид Олимжон ижодида гўзал инсоний туйғу ва кечинмалар моҳирона ифодаланган шеър ва дostonлар ўзбек адабиётининг олтин хазинасидан ўрин олган. Улуғ шоир таваллудининг 110 йиллиги муносабати билан нашр этилган ушбу китоб Ҳамид Олимжон ижоди муҳлисларига муносиб совға бўлди, деб умид қиламиз.

АБДУМАЖИД АЗИМ

Абдумажид Азимнинг ўнлаб шеър китоби чоп этилган. Ёзганларининг барокати эса унинг илми ва тинимсиз меҳнатидан. Ҳурматли китобхон, қўлингиздаги “Тонг табассуми” тўплами ҳам ана шундай меҳнат маҳсулидир.

ШУКУР ХОЛМИРЗАЕВ

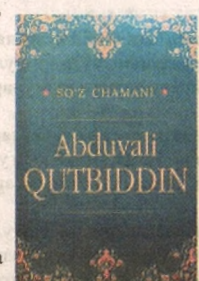
XX аср ўзбек миллий адабиётини Шуккур Холмирзаев ижодисиз тасаввур қилиш қийин. Ушбу “Танланган асарлар” китобида Шуккур Холмирзаевнинг кўнгли мулкимизнинг тўридан жой олган энг сара ҳикоялари ўрин олган.

Адиб таваллудининг 80 йиллиги нишонланаётган ушбу кунларда ўзбек ўқувчиси учун бундан ортик совға бўлмаслиги шубҳасиз.

АБДУВАЛИ КҮТБИДДИН

“Сўз чамани” туркум китобларининг навбатдаги рисоласи шоир Абдували Кутбиддин шеърларидан тузилди. Ушбу шеър гулдаста ҳам адабиёт ихлосмандларига сеvimли бўлишига ишонамиз.

ОРЗИҚУЛ ЭРГАШ

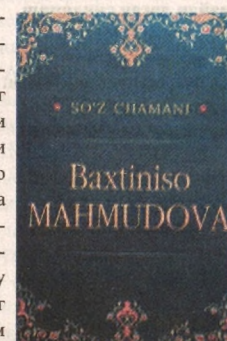
Инсон умри қанчалар қисқа, қанчалар ғанимат. Ана шу бир тутам умрда қалбига хиёнат қилмасдан, имонига заҳар етказмасдан яшаб ўтиш эса тенги йўқ саодат.

Орзиқул Эргашнинг “Қалб гавҳари” китоби ана шундай саодат эгалари ҳақида.

БАХТИНИСО МАҲМУДОВА

“Сўз чамани” туркум китобларининг навбатдаги рисоласи Бахтинисо Махмудова шеърларидан тузилди. Ушбу ранго-ранг гулдаста ҳам мухтарам шеър мухбирларига сеvimли бўлишига ишонамиз.

Набижон ҚОДИРОВ

УЧРАШАМИЗ ХИРМОНДА

Ўзи у ўқибман
Мақнада болақай
Дўстига тўлиб тошиб.
Ўртоғи ҳам қизиқиб,
Тинглари хайрати ошиб.

Мен ўқишни ўргандим
Ишонмасанг, кел гаров!
Хоҳласанг шариллатиб,
Ўқиб бераман, дарров.

Ёд оламан шеърларини
Энди ўзим мустақил.
Дадам дер, “Кўп ўқисанг,
Ўғлим, чархларанг ақл”.

Кутубхонадан, ўртоқ,
Китоб оламиз, тез юр.
Ойим дер, “Кўп ўқисанг
Йўлингини ёритар нур”.

Бобом қўдилар, мақтаб
Юзларимдан ўпди-ку:
– Ўқишни ўрганибқоқ
Ақлинг ўсиб қопти-ку!

Тарвузхўрлар

Ўртоғим Акмал жуذا
Яхши кўрар тарвузини.
Шунданмикан соғиниб,
Соғиниб кутар қузини.

Ғаройиб бу одатдан
Келмас сира кечгиси.
Пўчоғини бергин, – деб,
Ирғишлайди эчкиси.

Нонари

Пана жойда,
Кутиб-кутиб,
Ниначини
Олдим тутиб.

Қўзи экан,
Катта-катта.
Оёқчиси
Калта-калта.
Думи эса,
Гулдор узун.
Қанотлари,
Тўсар юзин.
Билмам қайда,
Қўноқлари.
Тимдалайди,
Тирноқлари.
Ўхшаб кетар,
Нимагадир –
Балки қайиқ,
Кемагадир.
Бериламан
Хайлотта,
Топдам ўшар,
Самолётга.
Сизу биздан,
Гинаси йўқ.
Қўрқаверманг
Игнаси йўқ.
Озор берманг
Уни қийнаб,
Учаверсин
Ўйнаб-ўйнаб.

Тиргак

Ҳосили мўл дарахтга
Қўйилар таёқ тираб.
Хода аста мингирлаб
Сўзлай бошлади тергаб:
– Айт, кўтара олмасанг
Шунча мева не керак?
– Унда мен ҳам бўлардим,
Сен катори бир тиргак.

Дурағор

Қизилиштон зўр уста,
Иштони қизил тусда.
Қушлар қийналмасин, деб
Уй қурганимиз уч юзта.

Ёзувчи Нодир Норматов билан дўст эдик. Унинг матбуотда эълон қилинган ilk ҳикоясини ўқиб, қизгин муҳокама қилганимиз кечагидек эсимда. Нодир ҳикоясини ўзи жўшиб ўқиб берганди. Кейинчалик “Саодат” журналида эълон қилинган “Тиниқгул” номли бу ҳикоя бошловчи ёзувчи номини адабий жамоатчиликка танитди.

НОДИР НОРМАТОВНИНГ ГАВҲАРИ

Нодирнинг биринчи китоби “Кўхитанг ҳикоялари” хали у йигирма етти ёшга кирмасидан чоп этилди. Кейин “Бисот”, “Ҳазо”, “Жарикдан қушлар учди”, “Исмоил тоғанинг тарозиси”, “Дарахт тағидаги одам” киссалари, “Баригал”, “Зулайхо дарахти” романлари эълон қилинди. Унинг киссалари ва бир қатор ҳикоялари Санкт-Петербургдаги ёзувчи Ганна Немиро томонидан рус тилига таржима қилиниб, “Голуби орехи” номи билан чоп этилди.

Нодир Норматов асарларининг муҳим фазилатлари ҳақида кўп ва ҳўп гапириш мумкин. Кўзга яққолроқ ташланган хусусият унинг насрида тасвирнинг самимийлиги ва тиниқлиги, миллий колоритнинг анча қуюқ акс этганини алоҳида таъкидлаш мумкин. Ёзувчининг қаҳрамонлари ўзи болалик ва ёшлик чоғларида кўрган, қузатган одамлар. Уларнинг ташвиш ва қувонч-

лари, ҳаётда ўз ўрнини топиш учун курашлари адиб кўнглига яқин эди.

Нодир Норматов серкира ижодкор. Унинг тасвирий санъат соҳасидаги баракали ижоди, сураткашлиги, кўпгина ҳужжатли фильмлар яратганлиги диққатга сазовор. У санъат арбоблари, халқ усталари тўғрисидаги кўплаб ҳужжатли фильмларга муаллифлик қилди. “Рўзи Чориевнинг сўнгги васияти” роман-эссеси санъатшунослар, адабий жамоатчилик томонидан яхши кутиб олинди. Роман адибнинг умр йўлдоши Гавхар Норматова томонидан рус тилига ҳам таржима қилинди.

Адибнинг “Камалак яшайдиган уй” номли китоби эса болалар учун санъат ҳақида ёзилган энг яхши асарлардан бири бўлиб қолди.

Сир эмас, тасвирий санъат, хусусан, рангтасвир санъати ҳақида ёзган муаллифлар кўп эмас. Шу боис фаолиятининг асосий йўналиши сўз санъати бўлган адибнинг бу мавзуда ёзган асарларига эҳтиёж кучли бўлган. Нодирнинг ёзувчиларни, муҳлисларни рангтасвир санъати ва мусаввирлар билан яқиндан таништиришдаги хизматлари ҳам ибратлидир. Ҳар сафар шу ҳақда ўйлаганимда атоқли рангтасвир устаси, раҳматли Рўзи Чориевнинг устахонасидаги дилкаш гурунглари кўз олдимга келади. Рўзи аканинг одамларни мудом ўзига қорлаб турадиган қандайдир бир оҳанрабои бор эди. Шу боис унинг ижодхонасида фақат санъ-

аткорларни эмас, бошқа соҳа одамларини ҳам кўриш мумкин эди. Иккиталик жаҳонга машҳур расм Ренато Гуттузо Рўзи аканинг устахонасида меҳмон бўлган. Улар бир-бирининг автопортретини чизишган эди.

Нодир сайру сўхатни яхши кўрарди. Ёзувчиларнинг Чорвоқдаги далаҳовлисиди яхши боғи бор эди. У ёру биродарларига, дўстларига эътиборли, ғамхўр, уларнинг ижодидаги ютуқлардан астойдил қувонарди. Нодирнинг инсоний фазилатлари ҳақида гапирганда, аввало, унинг чинакам оилапарварлигини алоҳида таъкидлаш лозим. Шундай бир ҳолат эсимда қолган. Кунлардан бир кун Нодир ишлаётган “Санъат” журнали тахририятида гурунглашиб ўтирган эдик. Шунда Нодир аёли Гавхарга телефон қилиб, болаларини сўради. Кейин уларни телефонга қорлаб, овозларини эшитди. Шунда сездимки, у иш вақти тугагунча болаларини соғиниб қолар экан. Уч киз ва бир ўғилни тарбиялаб, вояга етказишди. Фарзандларининг ҳаммаси ҳаётдан ўз ўрнини топишди. Унинг кенжаси Бинафша ота касбини давом эттириб санъатшунослик фанлари доктори унвонини олди. Бинафшанинг кизи (Нодирнинг набираси) Прага университетини талабаси бўлди.

Нодирнинг шундай таниқли адиб бўлишида умр йўлдоши Гавхар Норматова-нинг хиссаси катта. Рус тилини мукамал биладиган Гавхар турмуш ўртоғининг жуда кўп асарларини ўзи таржима қилган.

Нодир Норматов ҳаёт бўлганида шу кунларда етмиш ёшини нишонлаётган бўларди. Унинг ижодий режалари ҳали жуда кўп эди. Афсуски...

Яхши ижодкордан яхши асарлар қолади. Уларни асраш, келажак авлодга етказиш ортда қолган фарзандлари ва уни яхши билган ақиллари зиммасидаги масъулиятли ишдир.

Шодмон ОТАБЕК,
Ўзбекистонда хизмат кўрсатган
маданият ходими

Суратда: Нодир Норматов расм Рўзи Чориев билан.

АДАБИЁТ НАДИР?..

«ЁЗАЁТИБ АЛДАМАНГ...»

Шу нарсга аёнки, агар роман кўнглини овласа ўқувчига манзур бўлади. Бир пайтлар: агар роман кўнчилиқка манзур бўлса, бу яхши асар эмас; ўқувчилар олқишини олган романда ҳеч қандай янгилик бўлмайдими, чунки бундай асар ўқувчига у қутайтган ва истаётган нарсани беради, дейишган. Менинча эса, агар роман ўқувчига қутилган ниманидир бераётган экан, демак, унга маъқул; агар роман ўқувчига манзур экан, демак, у қутилган асардир.

Умберто ЭКО

Тарихчи олим билан шоир ўз асарларини бири вазнесиз, иккинчиси вазнесиз солиб ёзиши туфайлигина бир-бирини фарқланмайди. Агар Геродотнинг асарлари шеърини вазнесга солиб ёзиб чиқилса ҳам барибир тарихий асарлигича қолади.

АРАСТУ

Инсон кўлидаги турли-туман қурол-яроғ, асбоб-ускуналар орасида энг ғаройиб, шубҳасиз, китоб саналади. Қолганларини унинг жисмоний давоми, дейиш мумкин. Микроскоп ва телескоп — кўзнинг давоми, телефон — овознинг, омон ва қилич — қўлнинг. Бирок китоб — бутунлай бошқа нарсга, китоблар — хотиралар ва тасаввурларнинг давомидир. Шоунинг “Цезар ва Клеопатра”сида Александрия кутубхонаси ҳақида сўз боради ва уни инсоният хотираси жамланган қопона, дейишади. Дарҳақиқат, китоб одамзотнинг хотираси хазинасидир.

Хорхе Луис БОРХЕС

Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси ва “Ижод” жамоат фонди уюшма аъзоси Азиз Саидга отаси

ЖўРА БОБОНИНГ

вафоти муносабати билан ҳамдардлик билдиради.

Ўзбекистон давлат санъат ва маданият институти жамоаси “Миллий кўшкчилик” кафедраси етакчи журналисти Каҳрамон Тўраевага отаси ва онаси

Файзулла ТўРАЕВ ва
Муборак ая ОСМОНОВНИНГ

вафоти муносабати билан ҳамдардлик билдиради.

Ўзбек Миллий академик драма театри жамоаси Ўзбекистонда хизмат кўрсатган артист Саида Рамотовага отаси

Гавхар СОЛИЕВНИНГ

вафоти муносабати билан ҳамдардлик билдиради.

Ўзбек Миллий академик драма театри жамоаси Ўзбекистон халқ шоири

Шукрулло ЮСУПОВНИНГ

вафоти муносабати билан марҳумнинг оила аъзолари ва ақилларига ҳамдардлик билдиради.

Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси ва “Ижод” жамоат фонди уюшма аъзоси, Ўзбекистон халқ шоири

Шукрулло ЮСУПОВНИНГ

вафоти муносабати билан марҳумнинг оила аъзолари ва ақилларига ҳамдардлик билдиради.

Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси ва “Ижод” жамоат фонди уюшма аъзоси Фахриддин Низомовга онаси

Хосият ая НИЗОМОВНИНГ

вафоти муносабати билан ҳамдардлик билдиради.

O'ZBEKISTON
ADABIYOTI VA SAN'ATI

Манзил: Тошкент - 100083, Матбуотчилар кўчаси, 32
Электрон почта манзили: uzas.gzt@mail.ru

Муассис:
ЎЗБЕКИСТОН
ЁЗУВЧИЛАР УЮШМАСИ

Ҳамкоримиз:

Бош
муҳаррир
Салим
АШУРОВ

Танқид ва адабиётшунослик бўлими: 233-57-42

Санъат бўлими: 233-56-40

Назм ва наср бўлими: 233-58-60

Тахририятга келган қўлхатлар таҳлил этилмайди ва муаллифларга қайтарилмайди. Муаллифлар фикри тахририят нуктаи назаридан фарқлангани мумкин.

Масъул котиб: Асрор СУЛАЙМОНОВ
Навбатчи муҳаррир: Абдумажид АЗИМОВ
Саҳифаловчи: Зафар РЎЗИЕВ
Газета 2014 йил 26 ноябрда Ўзбекистон Республикаси Президентини Администрацияси ҳузуридаги Аxbорот ва оmmавий коммуникациялар агентлигининг томонидан 0283 рақам билан рўйхатга оlingан.
Адали - 5078. Булуғма Г - 755.
Ҳажми - 3 босма табоқ, А-2.
Нашр кўрсаткичи - 222.
Ташкилотлар учун - 223. 1 2 3 4 5 6

ЖУМА КУНЛАРИ
ЧИКАДИ
Сотува нархи эркин.

